

บทที่ 4

บริบทของเครือข่ายชุมชนกับภาวะการณปัญหาเสพติด

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานเครือข่ายชุมชน ป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด” ได้มุ่งศึกษาวิจัยในพื้นที่ดำเนินงานของเครือข่ายชุมชนอีสานล้านนา จังหวัดเชียงราย ทั้งนี้ในส่วนของบทที่ 4 จะเป็นการนำเสนอผลจากการศึกษา 2 ส่วนด้วยกัน คือ

ส่วนที่ 1: บริบทของเครือข่ายชุมชน ในส่วนนี้ผู้วิจัยขอนำเสนอเป็น 3 หัวข้อสำคัญคือ

- ประวัติความเป็นมาของเครือข่ายชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางลาวและชุมชนบ้านร่องหวาย ประกอบด้วยข้อมูลด้านกายภาพ การปกครอง การศึกษา กลุ่ม/องค์กร ภายในชุมชน
- ลักษณะทางเศรษฐกิจและอาชีพ
- สถานการณ์ปัญหาเสพติดภาพรวมของจังหวัดเชียงรายและในพื้นที่เครือข่ายชุมชน

ส่วนที่ 2: ผู้นำ อุดมการณ์ร่วม/ฐานคิด ความพร้อมของกลุ่ม/องค์กรในชุมชน ระบบความสัมพันธ์ ภายในชุมชน เครือข่าย

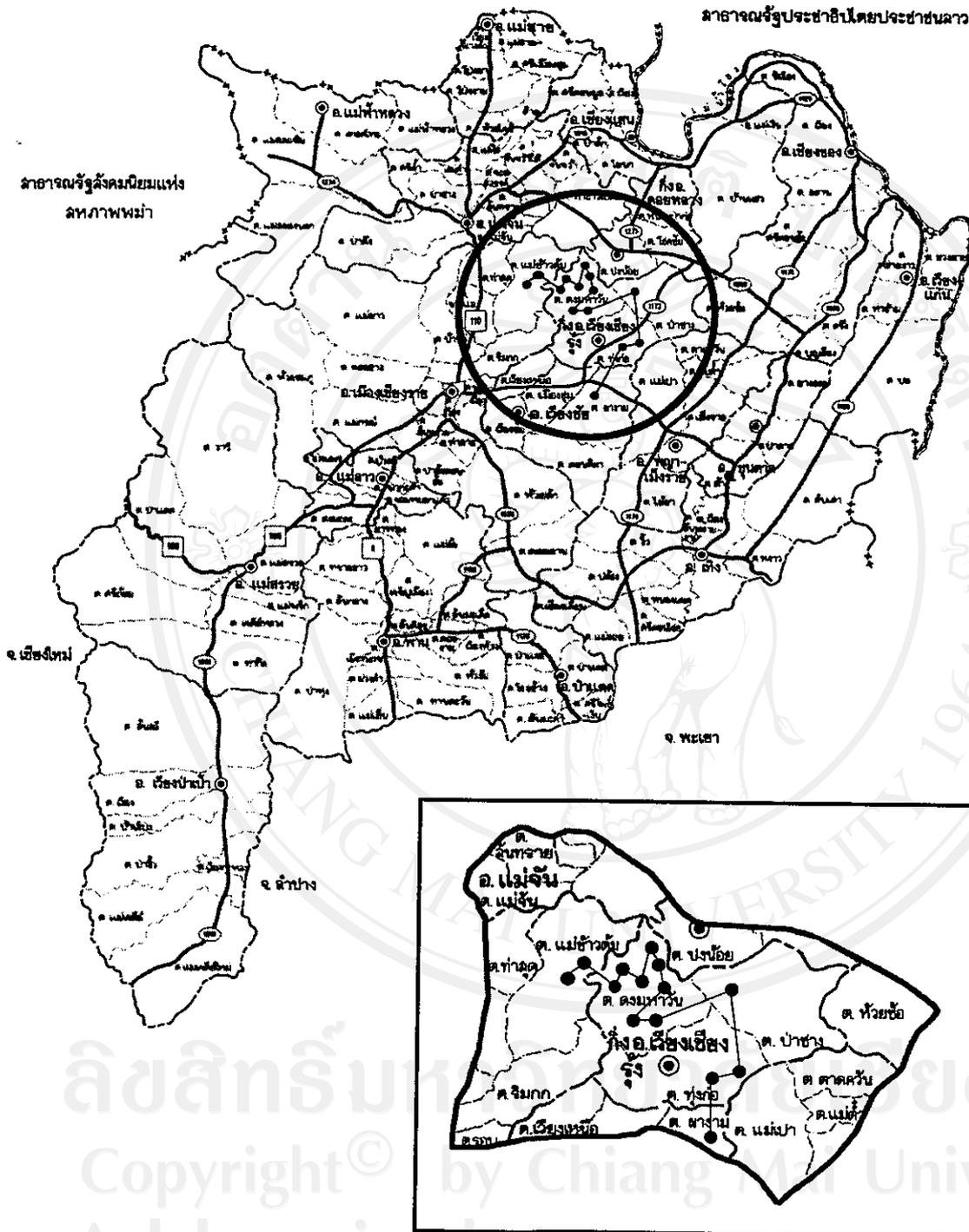
ทั้งนี้การศึกษาวิจัยทั้ง 2 ส่วน โดยเฉพาะ ส่วนที่ 1 กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางลาวและชุมชนบ้านใหม่ร่องหวายในเชิงลึก จากพื้นที่ดำเนินงานของเครือข่ายทั้งหมด 14 ชุมชน เพื่อที่ที่ต้องการรับรู้ถึงประวัติความเป็นมาของชุมชน ทั้งข้อมูลทางด้านกายภาพ การเมืองการปกครอง ผู้วิจัยเชื่อว่า จะสามารถเชื่อมโยงให้เห็นถึงพัฒนาการของการมีส่วนร่วม โดยประชาชนหรือกลุ่มชนที่อาศัยในพื้นที่ดำเนินงานของเครือข่ายชุมชนได้เป็นอย่างดีต่อไป

ส่วนที่ 1: บริบทของเครือข่ายชุมชน

1. ประวัติความเป็นมาของเครือข่ายชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางลาวและชุมชนบ้านร่องหวาย เครือข่ายชุมชนอีสานจังหวัดเชียงราย เป็นการรวมตัวของชุมชนคนอีสานที่อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีการดำเนินงานของเครือข่ายเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด และปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนมีรูปแบบการเชื่อมโยงความสัมพันธ์แบบที่เบบนิ่งในฐานคิดที่ว่าเป็นคนอีสานเหมือนกันพูดจาภาษาเดียวกัน กินข้าวเหนียวเหมือนกันและมีรูปแบบการใช้ชีวิตที่

คล้ายๆกัน ทำให้เกิดการทำงานร่วมกันโดยระยะแรกมีชุมชนที่ทำงานร่วมกันอยู่ 2 ชุมชนคือชุมชนบ้านปางลาวหมู่ที่ 10 และชุมชนบ้านปางลาวหมู่ที่ 20 ปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็นบ้านประชาร่วมมิตร หมู่ที่ 20 ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย จากจุดเริ่มต้นที่เกิดการรวมกลุ่มกันทำให้เกิดกระบวนการทำงานร่วมกันแก้ไขปัญหาคือปัญหาต่างๆร่วมกัน เกิดการเรียนรู้และเห็นในพลังของการมีส่วนร่วมจนทำให้ชุมชนบ้านปางลาวเป็นชุมชนที่มีการพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ จนเป็นที่ยอมรับของชุมชนใกล้เคียง จากการยอมรับที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนบ้านปางลาวเป็นที่รู้จักและมีความพร้อมในหลายๆด้านจนกระทั่งในปี พ.ศ.2540 ได้ก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชน จนประสบความสำเร็จ และได้สร้างเครือข่ายการทำงานด้านเศรษฐกิจชุมชนกับชุมชนอีสานที่อยู่ใกล้เคียง คือชุมชนบ้านร่องหวาย หมู่ที่ 2 และ บ้านใหม่ร่องหวาย หมู่ที่ 11 ตำบลดงมหาวัน กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง ต่อมาได้พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกันมากขึ้น เช่นการพัฒนากิจกรรมด้าน อาชีพเสริมคือการทอผ้าไหม การทำผ้ามัดย้อม มีการแลกเปลี่ยนสินค้ามาช่วยกันขาย มีกิจกรรมการวิจัยร่วมกัน โดยกลุ่มเยาวชนเรื่องปัญหาผลกระทบต่อเด็กและสตรี กรณีการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศ จนกระทั่งปัจจุบันชุมชนอีสานในพื้นที่ ใกล้เคียงชุมชนบ้านปางลาวและชุมชนบ้านร่องหวายเกิดการรวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง กันแบบเครือข่ายแบบพี่น้องที่คอยพึ่งพาอาศัยกันจำนวน 14 หมู่บ้าน/ชุมชน ดังนี้

1. บ้านปางลาว หมู่ที่ 10 ต.แม่ข้าวต้ม อ.เมือง จ.เชียงราย
2. บ้านประชาร่วมมิตร หมู่ที่ 20 ต.แม่ข้าวต้ม อ.เมือง จ.เชียงราย
3. บ้านร่องหวาย หมู่ที่ 2 ต.ดงมหาวัน กิ่ง อ.เวียงเชียงรุ้ง จ.เชียงราย
4. บ้านใหม่ร่องหวาย หมู่ที่ 11 ต.ดงมหาวัน กิ่ง อ.เวียงเชียงรุ้ง จ.เชียงราย
5. บ้านห้วยเคียนใต้ หมู่ที่ 10 ต.ทุ่งก่อ กิ่ง อ.เวียงเชียงรุ้ง จ.เชียงราย
6. บ้านห้วยเคียนเหนือ หมู่ที่ 5 ต.ทุ่งก่อ กิ่ง อ.เวียงเชียงรุ้ง จ.เชียงราย
7. บ้านดอยศิริมงคล หมู่ที่ 7 ต.ดงมหาวัน กิ่ง อ.เวียงเชียงรุ้ง จ.เชียงราย
8. บ้านปางบน หมู่ที่ 10 ต.ดงมหาวัน กิ่ง อ.เวียงเชียงรุ้ง จ.เชียงราย
9. บ้านเนินไทรพัฒนา หมู่ที่ 13 ต.ป่าซาง กิ่ง อ.เวียงเชียงรุ้ง จ.เชียงราย
10. บ้านป่าเลา หมู่ที่ 3 ต.ดงมหาวัน กิ่ง อ.เวียงเชียงรุ้ง จ.เชียงราย
11. บ้านป่าดิ่ง หมู่ที่ 6 ต.ดงมหาวัน กิ่ง อ.เวียงเชียงรุ้ง จ.เชียงราย
12. บ้านปางเคียน หมู่ที่ 8 ต.ดงมหาวัน กิ่ง อ.เวียงเชียงรุ้ง จ.เชียงราย
13. บ้านป่าสักงาม หมู่ที่ 9 ต.ดงมหาวัน กิ่ง อ.เวียงเชียงรุ้ง จ.เชียงราย
14. บ้านเนินสยาม หมู่ที่ 10 ต.ผางาม อ.เวียงชัย จ.เชียงราย



แผนที่ 4.1

พื้นที่เป้าหมายการดำเนินงานของเครือข่ายชุมชนอีสานล้านนา

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลชุมชนเชิงลึกในพื้นที่ชุมชนบ้านปางลาว และชุมชนบ้านร่องหวายซึ่งประกอบด้วยหมู่บ้านทางการจำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านปางลาวหมู่ที่ 10 บ้านประชาร่วมมิตร หมู่ที่ 20 ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง และบ้านร่องหวาย หมู่ที่ 2 บ้านใหม่ร่องหวาย หมู่ที่ 11 ตำบลดงมหาวัน กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย ดังนี้

กรณีประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านปางลาว (สุมาลี วรรณรัตน์และคณะ, 2546: 14) ชุมชนปางลาวเป็นชุมชนของคนอีสานที่อพยพมาจากทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 ครอบครัวแรกๆที่อพยพเข้ามาอยู่คือครอบครัวของ พ่อใหญ่วัง มีบุญมาก พ่อใหญ่แสง จานนอก พ่อใหญ่พิมพ์ วังอ่อน พ่อใหญ่สว่าง สมบูรณ์ พ่อใหญ่แท้ เลขนอก พ่อใหญ่สา ยานนอก พ่อใหญ่อ่วง เขื่องไธสงค์ พ่อใหญ่มิ่ง มีบุญมาก ในปี พ.ศ. 2508 อพยพมาสมทบอีก 5 ครอบครัว คือ ครอบครัวของ พ่อใหญ่บุญธรรม โทพิลา พ่อใหญ่วิเชียร กาละกุล พ่อใหญ่ย่อย แสนละมุล พ่อใหญ่บัวสี มาสุข และแม่ใหญ่ขวัญ

ก่อนที่คนจากทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือน บริเวณนี้เคยเป็นถิ่นที่อยู่ของคนพื้นเมืองเหนือ คือครอบครัวของ นายดวง เบ็งสม และมีญาติพี่น้องอีกประมาณ 10 ครอบครัว รวมถึงครอบครัวของคนลาวที่อพยพมาจากเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว คือครอบครัวของลุงไว ลุงด้วง ลุงเขย ลุงตัน และหมอล้า ซึ่งได้เข้ามาค้าขายกับคนไทยแถบนี้ และได้รู้จักกับครอบครัวของนายดวง เบ็งสม จึงได้ชักชวนกันมาจับจองที่ดินบริเวณนี้ ปลูกบ้านอาศัยอยู่ร่วมกันต่อมาญาติของลุงไว คือนางปุย (ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่) ได้เดินทางมาเยี่ยมลุงไว และได้แต่งงานกับคนที่อพยพมาจาก จังหวัดพะเยา และได้ตั้งรกรากบุกเบิกที่ทำมาหากินอยู่บริเวณนี้อีกครอบครัวหนึ่ง ดังนั้นชาวบ้านใกล้เคียงจึงเรียกบริเวณนี้ว่า “บ้านลาว”

ในราวปี พ.ศ. 2505 มีบริษัทสัมปทานไม้เกิดขึ้นในพื้นที่ บริษัทได้จัดจ้างพาคนงานจากทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (นครราชสีมา) มาตัดไม้และทำที่พักอยู่บริเวณนี้ด้วย ชาวบ้านเรียกว่า “ปางไม้” เมื่อคน 2 กลุ่มเข้ามาตั้งรกรากอยู่ร่วมกัน จึงถูกเรียกชื่อใหม่ว่า “บ้านปางลาว” จนถึงปัจจุบัน

ข้อมูลด้านกายภาพ

ชุมชนบ้านปางลาว ตั้งอยู่ หมู่ที่ 10 และหมู่ที่ 20 ปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็นบ้านประชาร่วมมิตร ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มน้ำกกตอนใต้ ห่างจากตั้งจังหวัดเชียงรายมาทางทิศเหนือประมาณ 25 กิโลเมตร ทิศเหนือติดกับบ้านห้วยเจริญ ทิศใต้ติดกับบ้านร่องก้อ ทิศตะวันออกติดแม่น้ำกก และทิศตะวันตกติดกับบ้านห้วยทรายขาว

สาธารณสถานที่สำคัญประกอบด้วย วัด 2 แห่ง โรงเรียนระดับประถมศึกษา 1 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง ศาลาประชาธิปไตย 1 หลัง ฌาปนสถาน 2 แห่ง

การปกครอง

แบ่งการปกครองออกเป็น 2 หมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ดูแล แต่ละหมู่บ้านแบ่งออกเป็นคุ้มต่างๆ คุ้มละ 15-20 หลังคาเรือน มีหัวหน้าคุ้มคอยดูแลและทำหน้าที่เป็นกรรมการหมู่บ้าน

บ้านปางลาว หมู่ที่ 10 มี 7 คุ้ม คือ คุ้มทุ่งสว่าง คุ้มเหนือ คุ้มตะวันออก คุ้มกลาง คุ้มริมวัด คุ้มนาซ่าง คุ้มบุรีรัมย์

บ้านประชาร่วมมิตร หมู่ที่ 20 มี 7 คุ้ม คือ คุ้มโนนสวรรค์ 1 คุ้มโนนสวรรค์ 2 คุ้มศาลาแดง 1 คุ้มศาลาแดง 2 คุ้มป่าซาง 1 คุ้มป่าซาง 2 และ คุ้มหนองบัวน้อย

ถึงแม้ในปัจจุบันชุมชนบ้านปางลาวจะถูกแยกเป็น 2 หมู่บ้าน ด้วยเงื่อนไขของงบประมาณและจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น แต่ในทางความร่วมมือและในทางปฏิบัติแล้ว คณะกรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้าน และผู้นำกลุ่มต่างๆ ยังมีความสัมพันธ์ ที่ใกล้ชิดกันเป็นชุมชนเดียวกัน

ประชากรและเชื้อชาติในปัจจุบัน

ประชากรเกือบทั้งหมดเป็นคนที่ยอพยพมาจากเกือบทุกจังหวัดของทางภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ มีประชากรเพียงส่วนน้อย เป็นคนทางภาคเหนือที่เข้ามาแต่งงานเป็น ลูกเขย ลูกสะใภ้ มีครอบครัวของคนพื้นที่เมืองเหนือที่เป็นคนเชียงรายเพียง 2 ครอบครัว ที่เข้ามาเป็นครูสอนหนังสือที่โรงเรียนบ้านปางลาว และอาศัยตั้งรกรากอยู่ในหมู่บ้าน

การศึกษา

ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนมีความรู้อ่านออกเขียนได้ มีคนจำนวนน้อยที่ไม่รู้หนังสือ ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มประชากรที่เป็นผู้สูงอายุ การศึกษาของคนในชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ใหญ่ๆ คือ การศึกษาในระบบ โรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาในระบบโรงเรียนเด็กๆ จะเริ่มเข้าเรียนตั้งแต่ชั้นเตรียมเด็กเล็ก ที่มีศูนย์เด็กเล็ก อยู่ในหมู่บ้าน รับเด็กเข้าเรียนตั้งแต่อายุ 3 ปีเป็นต้นไป เมื่ออายุครบ 5 ปี จึงย้ายไปเรียนที่โรงเรียนประถมศึกษาของหมู่บ้าน คือ โรงเรียนบ้านปางลาว ซึ่งเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากนั้นจึงแยกย้ายกันไปเรียนต่อที่โรงเรียนมัธยมประจำตำบล หรือโรงเรียนเม็งรายมหาราชวิทยาคม ผู้ปกครองบางคนเลือกที่จะส่งบุตรหลานไปเรียนที่โรงเรียนประถมศึกษาที่ ขยายโอกาสคือ โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ข้าวต้มหลวง ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย

ในระยะเวลา 5-6 ปีที่ผ่านมาพ่อแม่ผู้ปกครองนิยมส่งลูกหลานเรียนในระดับสูงขึ้นจนถึงระดับปริญญาตรีหรือปริญญาโท

การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสั่งสมมาจากบรรพบุรุษ โดยมีพ่อแม่แม่แก่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นผ่านกิจกรรมทางสังคมด้านต่างๆ เช่น พิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา งานบุญขึ้นบ้านใหม่ งานศพ การละเล่นพื้นบ้าน รวมถึงการทำมาหากิน เช่น การทำเกษตร การจักสาร การทอผ้าไหม ทอผ้าฝ้าย เป็นต้น

กลุ่ม/องค์กรในชุมชน

กลุ่ม/องค์กรในชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่กลุ่ม/องค์กรที่ได้รับการจัดตั้งจากหน่วยงานของรัฐอย่างเป็นทางการและกลุ่มองค์กร ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของคนในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ

กลุ่ม/องค์กรที่เป็นทางการ และเป็นแกนหลักในการบริหารงานคือคณะกรรมการหมู่บ้าน ประกอบด้วยผู้นำฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้าคุ้ม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ประชากรกลุ่มแม่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านมีบทบาทในการบริหารงานด้านต่างๆ เช่น การปกครองดูแลทุกข์สุขของชาวบ้าน รับผิดชอบงานพัฒนาชุมชนที่ส่งผ่านมาจากหน่วยงานของรัฐทุก กระทรวงทบวงกรม นอกจากนั้นยังมีกลุ่มอื่นๆที่จัดตั้งตามสายงานของทางระบบราชการ เช่น กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มกองทุนเงินล้าน เป็นต้น

กลุ่ม/องค์กรที่ไม่เป็นทางการ เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมในชุมชน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ได้แก่ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชน กลุ่มเยาวชน เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้จะมีกิจกรรมร่วมกันโดยอาศัยความสัมพันธ์กันในระบบเครือญาติเป็นกลไกในการจัดการของกลุ่ม ทำให้การดำเนินกิจกรรมร่วมกันป็นไปอย่างราบรื่น ภายใต้ระเบียบกฎเกณฑ์ที่คนในชุมชน ชาวบ้านทำการตกลงร่วมกัน มีความซื่อสัตย์ เป็นมิตรและเอื้ออาทรต่อกัน

กรณีประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านร่องหวาย

หมู่บ้านร่องหวายก่อตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ. 2507 โดยครอบครัวของพ่อใหญ่ผาย พ่อใหญ่คำพา พ่อใหญ่เสริมที่อพยพมาจากจังหวัดอุดรธานี และพ่อใหญ่คำทองที่อพยพมาจากจังหวัดลำปาง การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวอีสานในช่วงนั้น ไม่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานราชการ ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ และถูกทางราชการผลักดันให้กลับไปภาคอีสาน แต่ผู้นำชาวบ้านไม่

ยินยอมมีการต่อสู้เรียกร้องสิทธิในการตั้งถิ่นฐานจนได้รับชัยชนะ ทางราชการจึงยินยอมให้คนที่อพยพมาจากภาคอีสานตั้งบ้านเรือนในพื้นที่จังหวัดเชียงรายได้

บ้านร่องหวายตั้งอยู่ริมฝั่งลำน้ำเล็กๆ สายหนึ่งที่กั้นระหว่างหมู่บ้านแม่ฝื่อซึ่งเป็นชุมชนชาวพื้นเมืองเหนือดั้งเดิม กับหมู่บ้านชาวอีสานที่อพยพเข้ามาใหม่ ลำน้ำสายนี้มีต้นหวายขึ้นอยู่หนาแน่นชาวบ้านจึงเรียกลำน้ำสายนี้ว่า “ลำน้ำร่องหวาย” และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านร่องหวาย” ตามชื่อของลำน้ำด้วย

ต่อมาผู้นำชุมชนประกอบด้วยพ่อใหญ่ผาย ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านชั่วคราว พ่อใหญ่อ้ม พ่อใหญ่บุคดี พ่อใหญ่บัวลี พ่อใหญ่บุญ พ่อใหญ่สุวรรณ พ่อใหญ่ทองคำ พ่อใหญ่คำกอง และพ่อใหญ่พจน์ได้ร่วมกันวางแผนชุมชนให้มีลักษณะเหมือนกับหมู่บ้านเดิมที่ภาคอีสาน กล่าวคือ คัดถนนเป็นแนวตารางหมากรุก หากชาวบ้านต้องการสร้างบ้านเรือนต้องขออนุญาตผู้นำหมู่บ้านก่อนจึงจะก่อสร้างได้ จากการวางแผนผังบ้านตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน ทำให้ชุมชนร่องหวายมีการจัดวางที่ตั้งบ้านเรือนและสาธารณสถานอย่างเป็นระเบียบ มีถนนตัดเข้าถึงทุกซอย การสัญจรไปมาในชุมชนสะดวกสบาย

เมื่อชุมชนร่องหวายมีการขยายตัวขึ้นเป็นชุมชนใหญ่ ทางราชการจึงได้จัดให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้นปกครองอย่างเป็นทางการ ผู้ใหญ่บ้านคนแรกที่ได้รับการเลือกตั้งคือ นายวรรณ ศรีฤทธิ

ข้อมูลด้านกายภาพ

ชุมชนร่องหวายตั้งอยู่หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 11 ตำบลดงมหาวัน กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย มีถนนคอนกรีตเชื่อมต่อกันภายในชุมชน และทางลาดยางเชื่อมต่อกับชุมชนใกล้เคียง การติดต่อกับชุมชนภายนอกมีถนนลาดยางเชื่อมต่อกับทางหลวงสายเชียงราย-เวียงเชียงรุ้ง ทางสายนี้สามารถเชื่อมต่อกับอำเภอเชียงแสน อำเภอแม่จัน อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงของ และเข้าสู่ตัวจังหวัดเชียงรายได้อย่างสะดวก อาณาเขตติดต่อกับชุมชนใกล้เคียงมีดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านป่าเลา ตำบลดงมหาวัน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ทุ่งนา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านแม่ฝื่อ ตำบลดงมหาวัน มีลำน้ำร่องหวายกั้นระหว่างหมู่บ้าน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ทุ่งนา และมีเส้นทางเชื่อมต่อกับบ้านหนองบัวแดงถึงบ้านปางลาว ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ชุมชนร่องหวายเป็นชุมชนที่มีการวางแผนผังชุมชนอย่างเป็นระบบ สภาพบ้านเรือนตั้งหันหน้าเข้าหาถนน/ซอยที่ตัดเป็นตา ตารางหมากรุกตลอดทั้งชุมชน มีพื้นที่ทำกินตั้งอยู่บริเวณรอบนอก

ของชุมชน มีวัด 1 แห่ง โรงเรียนที่เปิดสอนระดับประถมศึกษาในชุมชน 1 แห่ง มีศาลากลางหมู่บ้าน ที่ชาวบ้านใช้เป็นที่พักผ่อนในโอกาสสำคัญๆ นอกจากนั้นภายในชุมชนยังมีสถานบริการที่ให้ความสะดวกอื่นๆ เช่นร้านค้าขนาดเล็ก ร้านอาหารขนาดเล็ก ร้านบริการซ่อมรถจักรยานยนต์ตั้งอยู่ทั่วไปในชุมชน

ลักษณะบ้านเรือนของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ หรือไม้ผสมคอนกรีต มีได้สูงเพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนที่พื้นบ้านเช่น ท่อผ้า ท่อเสื่อ เลียงไหม เป็นต้น

การปกครอง

ชุมชนร่องหวายแบ่งการปกครองออกเป็น 2 หมู่บ้านเมื่อ พ.ศ. 2541 เพื่อให้ง่ายต่อการปกครองและการพัฒนาชุมชน การปกครองจะจัดแบ่งเป็นกลุ่ม มีหัวหน้ากลุ่มคอยดูแลเอาใจใส่ลูกกลุ่มของตนเอง หัวหน้ากลุ่มแต่ละกลุ่มขึ้นตรงต่อผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เมื่อแรกก่อตั้งชุมชนนั้นชาวบ้านแต่ละกลุ่มจะเป็นคนที่อพยพมาจากจังหวัดเดียวกัน แต่ปัจจุบันจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น มีการแต่งงานระหว่างกลุ่มเกิดการกระจายตัวของประชากรไปตามกลุ่มต่างๆ ทั้งชุมชน ไม่มีการแบ่งแยกกลุ่มจังหวัดเหมือนในอดีต การปกครองชุมชนแบ่งออกเป็นกลุ่มต่างๆ ดังนี้

บ้านร่องหวายหมู่ที่ 2 มีทั้งหมด 6 กลุ่ม คือ กลุ่มสุขสวัสดิ์ กลุ่มพุทธชาด กลุ่มพรสวรรค์ กลุ่มนันทิทอง กลุ่มเอื้องดอย และกลุ่มสันโค้ง มีกำนันสุพจน์ หาญกล้า เป็นผู้นำหมู่บ้าน

บ้านร่องหวายหมู่ที่ 11 มีทั้งหมด 4 กลุ่ม คือ กลุ่มอุบลพัฒนา กลุ่มบูรพาพร้อมใจ กลุ่มทานตะวัน และกลุ่มหรรดี มี นายสนิท ถ่อแก้ว เป็นผู้ใหญ่บ้าน

นอกจากการปกครองที่ยึดถือตามระบบการปกครองของทางราชการแล้ว ชุมชนร่องหวายยังมีการปกครองดูแลกันในระบบเครือญาติ โดยมีผู้เฒ่าผู้แก่ของแต่ละตระกูลเป็นแกนนำหลักให้แก่ลูกหลาน ผู้สูงอายุยังได้รับการยอมรับนับถือจากลูกหลาน เป็นผู้นำทางด้านจิตใจ รวมทั้งการยอมรับนับถือผู้นำศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน พระสงฆ์ยังเป็นผู้นำการพัฒนาชุมชนและผู้นำด้านจิตวิญญาณของชาวบ้าน ประชากรและเชื้อชาติ

ประชากรของชุมชนร่องหวายถูกเรียกว่า “คนอีสาน” เพราะเป็นคนที่อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน เกือบทั้งหมด จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 390 หลังคาเรือนเป็นคนพื้นเมืองเหนือเพียง 2 ครัวเรือน

การศึกษา

ชุมชนร่องหวายมีโรงเรียนในชุมชนที่เปิดทำการสอนมาตั้งแต่ พ.ศ. 2519 ปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เมื่อจบการศึกษาจากโรงเรียนในหมู่บ้านแล้ว

ผู้ปกครองส่วนใหญ่จะส่งบุตรหลานไปเรียนที่โรงเรียนเชียงรุ่งวิทยาคม ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมใกล้ๆ กับชุมชน บางครอบครัวที่มีฐานะดีจะส่งบุตรหลานไปเรียนต่อที่ในตัวจังหวัดเชียงราย เด็กรุ่นใหม่ จะได้รับการศึกษาอย่างต่ำที่ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นถึงระดับปริญญาตรี ส่วนคนวัยกลางคนถึง ผู้สูงอายุจะมีระดับการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาตอนปลายจนถึงไม่รู้หนังสือ

นอกจากการศึกษาในระบบโรงเรียนแล้ว ในชุมชนร่องห้วยยังมีการศึกษาที่จัดให้โดยคน ในชุมชน เช่น พระสงฆ์วัดร่องห้วยจะเปิดสอนพุทธศาสนาให้กับเด็กและเยาวชนทุกวันเสาร์หรือ วันอาทิตย์ ผู้เฒ่าผู้แก่จะถ่ายทอดความรู้ด้านอาชีพ งานหัตถกรรมพื้นบ้าน ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ให้แก่ลูกหลานตามอัธยาศัย การถ่ายทอดความรู้แขนงต่างๆ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เหล่านี้ ช่วยให้ชุมชนสามารถดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอีสานไว้ได้อย่างเหนียวแน่นตลอดมา

กลุ่ม/องค์กรในชุมชน

กลุ่ม/องค์กรที่มีอยู่ในชุมชนร่องห้วยมี 2 ลักษณะ เช่นเดียวกับชุมชนปางลาว กล่าวคือ มีกลุ่ม/องค์กรที่จัดตั้งโดยเงื่อนใจขององค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) กลุ่มทอผ้า กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น การเติบโตหรือล้มเหลวของกลุ่มเหล่านี้เกิดจากปัจจัย ผลักดันขององค์กรภายนอกเป็นหลัก นอกจากนี้ในชุมชนยังมีกลุ่ม/องค์กรที่ชาวบ้านรวมตัวกันทำ กิจกรรมอย่างไม่เป็นทางการเช่น กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มเยาวชนที่รวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือ กิจกรรมทางสังคมของชุมชน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้จะริเริ่มก่อตั้งโดยผู้นำชุมชน เช่น พระสงฆ์เป็นแกนนำก่อตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์จะเริ่มก่อตัวและเรียนรู้ กระบวนการทำงานในหมู่สมาชิกด้วยกัน มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานไปตามสถานการณ์ที่ กลุ่มเผชิญอยู่ในระบอบเวลานั้นๆ มีสายสัมพันธ์ในระบบเครือญาติเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้สมาชิกรวมตัวกัน สมาชิกกลุ่มจะค่อยๆ เติบโตขึ้นภายใต้ระบบการจัดการของสมาชิกในชุมชนจนกระทั่งมีความเข้มแข็งและประสบผลสำเร็จเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชุมชนใกล้เคียงในที่สุด

2. ลักษณะทางเศรษฐกิจและอาชีพ

ชุมชนปางลาว เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มแม่น้ำกกตอนล่าง พื้นที่ส่วนใหญ่จึงเหมาะแก่ การทำเกษตรกรรม ดังนั้นชาวบ้านจึงยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก โดยเฉพาะการทำนาข้าว ปลูกข้าวโพด สลับกับฟักทอง ถั่ว และพืชเชิงเดี่ยวอื่นๆ ตามฤดูกาล หรือตามความต้องการของตลาด ทั้งนี้การปลูกพืชเชิงเดี่ยว เป็นการผลิตเพื่อป้อนตลาดภายนอกเป็นหลัก เกษตรกรต้องพึ่งตลาด ภายนอก ไม่สามารถกำหนดราคาผลผลิตได้เอง

ถึงแม้อาชีพเกษตรกรจะเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านที่นี่ แต่รายได้จากการทำเกษตรกรรม ยังเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน เนื่องจากวิธีการผลิตยังต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยที่นอกเหนือการควบคุม ได้แก่ สภาพดินฟ้าอากาศ กลไกการตลาด เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี ยากำจัดศัตรูพืช และการรับซื้อผลผลิตที่ถูกควบคุมโดยพ่อค้า/นักธุรกิจจากภายนอก ส่งผลให้เกษตรกรในชุมชนมีรายได้ไม่คุ้มทุน ทั้งนี้ไม่นับรวมถึงภาวะที่เกิดจากภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม ลูกเห็บตก ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนมาทำลายพืชผลให้เกิดความเสียหายทุกปี ส่งผลให้เกษตรกรหันมาสนใจอาชีพนอกภาคเกษตร โดยเฉพาะการเดินทางไปขายแรงงานต่างถิ่นทั้งในประเทศ และต่างประเทศ

นอกจากอาชีพหลักดังกล่าวแล้ว ชาวบ้านส่วนหนึ่งยังประกอบอาชีพค้าขายขึ้นล่องระหว่างภาคเหนือกับภาคอีสาน การแปรรูปขานเส้น ซึ่งทำเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยการรับขานเส้นมาจากจังหวัดหนองคาย นำมาบรรจุในถุงพลาสติกแล้วตระเวนส่งขายไปตามพื้นที่ต่างๆ ทั้งภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง ชาวบ้านบางส่วนยึดอาชีพรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก โรงแรม สถานบริการ ร้านอาหาร ซึ่งอยู่ในตัวจังหวัด และตำบลใกล้เคียง

หลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว จะมีการทำหัตถกรรมพื้นบ้านของกลุ่มผู้หญิง และผู้สูงอายุ เช่น ทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย ทอเสื่อ จักสาน เป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง

ชาวบ้านในชุมชนร่องหวาย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเช่น ทำนา ทำไร่ข้าวโพดสวนส้ม ทำไร่มันสำปะหลัง ปลูกผักปลอดสารพิษ รองลงมาได้แก่ อาชีพรับจ้าง คนวัยแรงงานจะเดินทางไปทำงานรับจ้างตามสถานประกอบการทั้งในประเทศ และต่างประเทศ อาชีพภาคเกษตรและการรับจ้างแรงงานจึงเป็นรายได้หลักของคนในชุมชน นอกจากนั้นยังมีอาชีพอื่นๆ เช่น ค้าขาย บริการเสริมสวย ตัดเย็บเสื้อผ้า รับราชการเป็นต้น

นอกจากอาชีพหลักดังกล่าว ชาวบ้านในชุมชนร่องหวายยังประกอบอาชีพเสริมหลังภาคเกษตรซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านภาคอีสานเช่น การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าไหม ทอผ้าฝ้าย ทอเสื่อ จักสานเป็นต้น บางครอบครัวเลือกการเลี้ยงวัวเป็นอาชีพเสริม

เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปัจจัยการผลิตและรายได้ต้องพึ่งพิงธรรมชาติ และกลไกการตลาดจากภายนอกสูงมาก ดังนั้นเกษตรกรจึงประสบปัญหาผลผลิตตกต่ำเนื่องจากสภาพดินฟ้าอากาศไม่อำนวย และราคาผลผลิตตกต่ำเนื่องจากไม่สามารถควบคุมกลไกการตลาดได้ ผลที่ตามมาคือรายได้ภาคเกษตรไม่คุ้มทุน ทำให้เกษตรกรหลายรายตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างถิ่น โดยเฉพาะการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ต้องเผชิญผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบหลายประการ

จากสภาพสังคมปัจจุบันที่ส่งผลไปถึงลักษณะทางเศรษฐกิจและอาชีพในพื้นที่เครือข่ายชุมชนอีสานมีลักษณะที่คล้ายๆกันเนื่องด้วยลักษณะการเชื่อมโยง ความคล้ายของวิถีชีวิตและ

ทัศนคติที่เหมือนๆ กันทำให้กลุ่มประชาชนในพื้นที่เครือข่ายมีอาชีพและเศรษฐกิจชุมชนที่คล้ายกันเป็นอย่างมาก ในกรณีที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาพื้นที่ตัวอย่างชุมชนบ้านปางลาว และชุมชนบ้านร่องหวายก็เพราะทั้งสองชุมชนเป็นพื้นที่นำร่องในการดำเนินงานของเครือข่ายชุมชนอีสานล้านนา จากการศึกษาพบว่า มีการประกอบอาชีพของคนในชุมชนที่สามารถทำให้ระบบเศรษฐกิจรายได้ครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้นคุณภาพชีวิตและรายได้ดีขึ้น แต่กลับพบว่า มีผลกระทบต่อระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน มีปัญหาตามมามากมายและส่งผลให้เกิดการแพร่ระบาดของปัญหาสุขภาพจิตในชุมชน อาชีพนั้นก็คือ การขายแรงงานเพื่อไปทำงานต่างประเทศ ทั้งนี้ผู้ศึกษาวิจัยจะนำเสนอผลกระทบของปัญหาการขายแรงงานที่เชื่อมโยงไปถึงปัญหาสุขภาพจิตในส่วนต่อไป

สถานการณ์การเฝ้าระวังปัญหาสุขภาพจิตในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

การประกาศสงครามกับยาเสพติดเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ - 2 ธันวาคม 2546 และประกาศชัยชนะเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2546 ส่งผลให้สถานการณ์ยาเสพติดในพื้นที่จังหวัดเชียงรายลดลง แต่จังหวัดเชียงราย ก็ยังดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลในการดำรงภารกิจต่อสู้กับปัญหาสุขภาพจิตอย่างต่อเนื่อง เพื่อมิให้ปัญหาสุขภาพจิตหวนกลับมาอีก โดยจะปราบปรามผู้มีอิทธิพลและยาเสพติดให้หมดไปจากพื้นที่จังหวัดเชียงราย โดยยึดตามหลักการ ผู้เสพ คือ ผู้ป่วยที่ต้องได้รับการรักษา ส่วนผู้ค้า คือ ผู้ที่ต้องได้รับโทษตามกระบวนการยุติธรรม

การปฏิบัติการรวมพลังไทยทั้งชาติ ขจัดยาเสพติด (1 มีนาคม-31 สิงหาคม 2549) ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดแห่งชาติ ได้มีคำสั่งที่ 5/2549 ลงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2549 ให้ศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดทุกระดับ และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดมีความต่อเนื่องและยั่งยืน มีการจัดระบบเฝ้าระวังปัญหาสุขภาพจิตในระดับพื้นที่ โดยมีเป้าหมายที่จะเอาชนะยาเสพติดให้ได้อย่างยั่งยืน และมีระบบเฝ้าระวังปัญหาสุขภาพจิตที่มีประสิทธิภาพ

จังหวัดเชียงรายจึงได้แต่งตั้งคณะทำงานเฝ้าระวังปัญหาสุขภาพจิตระดับพื้นที่ เพื่อเป็นกลไกเฝ้าระวังสุขภาพจิตปัญหาสุขภาพจิตเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่ง ในสถานการณ์ปัจจุบันซึ่งสามารถรับรู้รับทราบถึงสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างชัดเจน สามารถนำปัญหาวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตได้ตรงประเด็นตามสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลปัจจุบัน ซึ่งสามารถชี้ประเด็นและสถานการณ์การเฝ้าระวังปัญหาสุขภาพจิตในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ได้ ดังนี้

1. ด้านการผลิตยาเสพติด

จากข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากหน่วยงานทางราชการ และภาคประชาชนไม่ปรากฏว่าพบพื้นที่ผลิตยาเสพติดในพื้นที่จังหวัดเชียงราย แต่พบว่ามีแหล่งผลิตยาเสพติด โดยเฉพาะยาบ้า ฝิ่น เฮโรอีน และไอซ์

- การผลิตฝิ่น พบว่าพื้นที่ปลูกฝิ่นส่วนใหญ่อยู่ในรัฐฉานตอนเหนือติดกับชายแดนจีน โดยชนกลุ่มน้อย
- การผลิตเฮโรอีน พบว่ายังมีโรงงานผลิตเฮโรอีนในประเทศพม่า ส่วนใหญ่อยู่ทางตอนเหนือของรัฐฉาน
- การผลิตไอซ์ พบว่ามีโรงงานผลิตไอซ์ หรือหัวเชื้อเมทแอมเฟตามีนบริสุทธิ์หลายแห่งในพื้นที่รัฐฉาน
- การผลิตยาบ้า พบว่ามีแหล่งผลิตอัดเม็ดยาบ้าในสหภาพพม่า ในพื้นที่รัฐฉานจำนวน 4 แห่ง ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอิทธิพลของกลุ่มว้า กลุ่มโกกั้ง

2. ด้านการนำเข้ายาเสพติด

การนำเข้ายาเสพติดมียาบ้า ฝิ่น เฮโรอีน และไอซ์ ตามช่องทางเข้าออกที่ถูกต้องตามกฎหมาย และช่องทางที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ตลอดแนวชายแดนที่มีภูเขาสลับซับซ้อน และแม่น้ำขวางกั้น ดังนี้

- ช่องทางบ้านม้งเก่าหลัง อำเภอแม่ฟ้าหลวง ถึงบ้านผาหมี มีอำเภอแม่สาย ซึ่งมีระยะทาง 53 กิโลเมตร ช่องทางที่สำคัญ คือ ช่องทางบ้านพญาไพร ช่องทางบ้านห้วยน้ำปิง ช่องทางผาขาวล่าง ช่องทางมาลาหลวง
- ช่องทางที่มีแม่น้ำรวก แม่น้ำสาย ถิ่นช่องทางต่างๆ เป็นพื้นที่ราบตลอดแนวชายแดนซึ่งมีระยะทาง 57 กิโลเมตร ช่องทางที่สำคัญคือ จุดผ่านแดนถาวรอำเภอแม่สาย จุดผ่อนปรนบ้านดินคำจุดผ่อนปรนบ้านปางห้า จุดผ่อนปรนบ้านสบรวก
- ช่องทางจากสามเหลี่ยมทองคำ อำเภอเชียงแสนถึงบ้านแจ่มป่อง อำเภอเวียงแก่นมีแม่น้ำโขงกั้นช่องทางต่างๆ เป็นพื้นที่ราบ ระยะทาง 97 กิโลเมตร ช่องทางที่สำคัญคือ จุดผ่านแดนถาวรสามเหลี่ยมทองคำ จุดผ่านแดนถาวรอำเภอเชียงแสน จุดผ่อนปรนบ้านสวนดอก จุดผ่านแดนถาวรอำเภอเชียงของ และจุดผ่านแดนบ้านแจ่มป่อง

สภาพปัจจุบัน การนำเข้ายาเสพติดมีการพัฒนารูปแบบและวิธีการนำเข้าที่หลากหลายหาวิธีการใหม่ๆ อยู่เสมอ ที่สามารถตรวจพบ เช่น การกลืนลงกระเพาะ การใช้หลอดกาแฟ

การชุกช่อนในทวารหนัก การห่อหุ้มด้วยถุงยางอนามัย การชุกช่อนในชุดชั้นใน ช่อนในโทรศัพท์มือถือ ช่อนในสั่นรองเท้า ช่อนในหลอดยาสีฟัน ช่อนในเข็มขัด และช่อนในยานพาหนะ

3. ด้านการส่งออกยาเสพติด

การส่งออกยาเสพติดมียาบ้า เฮโรอีน และฝิ่น เมื่อมีการนำเข้ายาเสพติดในพื้นที่ชายแดนอำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ และอำเภอเวียงแก่น ก็จะมีการนำส่งกลุ่มผู้ค้ายาเสพติดและกลุ่มนายทุน ในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ตลอดจนมีการส่งออกไปยังต่างประเทศ

4. ด้านการลำเลียงยาเสพติด

การลำเลียงยาเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้าน เส้นทางบ้านปางซาง จังหวัดเชียงตุง จังหวัดพายัค จังหวัดท่าขี้เหล็ก และเส้นทางเมืองปางซาง ศูนย์พักพิงที่เมืองมอม สปป.ลาว หรือบริเวณหมู่บ้านแนวชายแดน เพื่อลำเลียงไปยังจุดนัดหมายในพื้นที่ตอนในของประเทศ โดยผู้ซื้อเอง หรือกลุ่มผู้รับจ้างลำเลียง

5. ด้านการพักยาเสพติด

ในสถานการณ์ปัจจุบันการพักยาเสพติดในพื้นที่จังหวัดเชียงราย จากข่าวสารข้อมูลที่ได้รับยังไม่ปรากฏพบจุดพักรายใหญ่ แต่พบในลักษณะรายย่อย ซึ่งมีการจับกุมตรวจค้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา แต่ในส่วนจุดพักรายใหญ่ จากข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจะอยู่ตามบริเวณหมู่บ้านชายแดนในประเทศเพื่อนบ้าน

6. ด้านการค้ายาเสพติด

กลุ่มนักค้ายาเสพติดส่วนใหญ่จะมีการเคลื่อนไหวในพื้นที่ และบางครั้งจะเข้าไปเคลื่อนไหวอยู่ในประเทศเพื่อนบ้าน และนอกจากนั้นยังมีกลุ่มนักค้ายาเสพติดจากภาคอื่นๆ ลักลอบนำเข้ายาเสพติดตามแนวชายแดน หรือจากประเทศเพื่อนบ้านด้วยตนเอง และมีนักค้ายาเสพติดชาวต่างชาติ เช่น ไต้หวัน เนปาล คาซัคสถาน

กลุ่มนักค้ายาเสพติดมีการปรับยุทธวิธีในการดำเนินการค้ายาเสพติด ที่สำคัญคือการใช้เด็กและเยาวชนและบุคคลนอกชายางานที่ไม่มีประวัติเป็นผู้ลำเลียง และใช้วิธีการตัดตอนไม่ให้ถึงตัวการสำคัญ เครื่องมือสื่อสารจะใช้โทรศัพท์ระบบเดิมเงิน ซึ่งไม่สามารถตรวจสอบผู้ใช้ได้ และใช้ครั้งละหลายหมายเลข

7. ด้านการแพร่ระบาดของยาเสพติด

การแพร่ระบาดของยาเสพติด อยู่ในลักษณะเบาบาง ซึ่งผลจากการจับกุมตรวจค้น และจากสำนักงานคุมประพฤติ เรือนจำ ตลอดจนแหล่งข้อมูลอื่นๆ ยังมีการแพร่ระบาดของยาเสพติดในพื้นที่หมู่บ้านและชุมชนอยู่ ผลจากสถิติข้อมูลพบว่า ยังมีปัญหาการแพร่ระบาดอยู่ร้อยละ 27.5 โดยมีแหล่งแพร่ระบาดตามลำดับดังนี้

1. หอพัก
2. สถานที่ท่องเที่ยว เช่น น้ําดก บ่อน้ำพุร้อน
3. บ้านเช่า
4. สถานบันเทิง
5. ศาลาริมทางในชุมชน
6. บ้านว่าง/บ้านร้าง
7. โรงงาน
8. สถานศึกษา

กลุ่มที่ได้รับผลโดยตรงจากการแพร่ระบาดของยาเสพติด คือ กลุ่มเยาวชนทั้งในและนอกสถานศึกษา

ชนิดยาที่มีการแพร่ระบาด

1. ยาบ้า
2. เฮโรอีน
3. ฝิ่น
4. กัญชา

8. ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งหมู่บ้าน/ชุมชน

ดำเนินการเสริมสร้างและยกระดับหมู่บ้าน/ชุมชน เข้มแข็ง เพื่อเอาชนะยาเสพติด จำนวน 1,737 หมู่บ้าน/ชุมชน จำแนกเป็นประเภท ก. 1,649 หมู่บ้าน 30 ชุมชน ประเภท ข. 86 หมู่บ้าน 30 ชุมชน ประเภท ค. 2 หมู่บ้าน ประเภท ง. ไม่มี

มีการเสริมสร้างและยกระดับสถานศึกษาเข้มแข็งทุกสังกัด ประเภท ก. 539 แห่ง ประเภท ข. 206 แห่ง ประเภท ค. 57 แห่ง ประเภท ง. ไม่มี

มีจำนวนสมาชิกผู้ประสานพลังแผ่นดินทุกหมู่บ้าน/ชุมชน จำนวน 78,647 คน มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมบทบาทผู้ประสานพลังแผ่นดิน นอกเหนือจากหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ การแจ้งเบาะแส การติดตามพฤติกรรมผู้เสพ/ผู้ติด ที่ผ่านการบำบัด

มีการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งยั่งยืนพื้นที่ Heartlandหมู่บ้านนำถัด และ ทวีรัตน์

สถานการณ์ปัญหาเสพติดในพื้นที่ ก่อนการดำเนินงานของเครือข่ายชุมชนอีสานล้านนา

ประเภทของยาเสพติดที่ระบาดอยู่ในชุมชนคือ แอมเฟตตามีน หรือที่ชาวบ้านเรียกกันทั่วๆ ไปว่ายาบ้า สถานการณ์ปัญหาที่เป็นอยู่มีทั้งผู้ค้ารายใหญ่ ผู้ค้ารายย่อยและผู้เสพอยู่ในชุมชน

ปัญหาการค้ายาบ้าในชุมชนปรากฏขึ้นในช่วงปี 2539 - 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่เศรษฐกิจของประเทศกำลังซบเซา โดยกลุ่มนายทุนในหมู่บ้านที่เคยเป็นนายหน้าค้าที่ดิน 2 ราย เป็นผู้ริเริ่มเข้าสู่วงการค้ายาเสพติดประเภทยาบ้า กลุ่มนายทุนกลุ่มนี้ร่วมมือกับนายทุนต่างถิ่น อาศัยธุรกิจที่ดินและบ้านจัดสรร การเป็นนายหน้าจัดหาคนไปทำงานต่างประเทศ และการค้าขายระหว่างหมู่บ้านกับจังหวัดต่างๆ ในภาคอีสานบ่งหน้าธุรกิจการค้ายาเสพติดระหว่างภาคเหนือและภาคอีสาน

การเดินทางติดต่อค้าขาย หรือการเดินทางไปเยี่ยมเยือนญาติพี่น้องระหว่างชาวบ้านที่นี้กับกลุ่มเครือข่ายทางภาคอีสานถือเป็นสถานการณ์ปกติของชาวบ้านที่นี้ โดยเฉพาะในช่วงว่างจากฤดูกาลทำนา ชาวบ้านจะมีการเดินทางไปเยี่ยมญาติเพื่อร่วมงานบุญงานประเพณีมากเป็นพิเศษ ขบวนการค้ายาเสพติดอาศัยช่องทางนี้ในการลำเลียงยาบ้าเข้าสู่ภาคอีสาน เช่น เมื่อต้องการขนยาบ้าไปภาคอีสานผู้ค้าจะชวนชาวบ้านที่เป็นญาติหรือผู้ที่อาศัยอยู่ในละแวกเดียวกันร่วมเดินทางไปด้วย โดยไม่ต้องเสียค่าเดินทาง ชาวบ้านที่ไม่รู้เท่าทันก็จะเดินทางไปด้วยจึงดูเหมือนกับการไปเยี่ยมญาติหรือไปร่วมงานประเพณีทางภาคอีสานตามปกติ จากการสัมภาษณ์ผู้ค้ายาเสพติดรายหนึ่งทราบข้อมูลเพิ่มเติมว่า บรรดาญาติพี่น้องของกลุ่มผู้ค้ายาเสพติดจากภาคอีสานที่เดินทางมาติดต่อหรือร่วมงานบุญงานประเพณีกับญาติพี่น้องในหมู่บ้าน ก็จะถูกฝากยาเสพติดกลับไปยังภาคอีสานด้วยเช่นกัน กลุ่มญาติเหล่านี้บางครั้งรู้เห็นเป็นใจกับคนที่อยู่ในวงการค้ายาเสพติด แต่บางรายรับฝากของกลับไปภาคอีสานโดยไม่รู้ว่าเป็นอะไรก็มี

ความร่ำรวยอย่างรวดเร็วของกลุ่มผู้ค้ายาบ้าเริ่มเป็นที่ผิดสังเกตของชาวบ้าน เริ่มมีการจับตามองจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในช่วงเวลาเดียวกันกลุ่มผู้ค้าก็เริ่มขยายสาขาผู้ค้ารายย่อยมากขึ้น แต่ยังคงเกาะกลุ่มอยู่ในเครือข่ายเดียวกัน มีชาวบ้านอีกจำนวนหนึ่งประมาณ 4-5 ราย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เคยมีอาชีพค้าขายขึ้นล่องระหว่างจังหวัดในภาคเหนือและภาคอีสาน เริ่มมองเห็นช่องทางในการประกอบธุรกิจค้ายาบ้าที่ให้ผลกำไรอย่างมหาศาล คนเหล่านี้เข้าร่วมขบวนการค้ายาบ้า โดยการขนถ่ายยาบ้าในรูปแบบอื่น เช่น การซุกซ่อนไปกับสินค้าทางการเกษตร การซุกซ่อนไปกับถังบรรจุอาหารแช่แข็ง เป็นต้น จากการบอกเล่าของผู้ค้ายาบ้า ได้เล่าวิธีการขนส่งยาบ้าว่ากระทำโดยการเอายาบ้าบรรจุในฝาของถังพลาสติกแช่เย็นขนาดใหญ่ บรรจุปลาไปเต็มถัง ทำทีให้ดูเหมือนกับว่าเป็นการไปปล่อยปลาแต่เป็นการนำยาบ้าไปส่งตามสายต่างๆ ในภาคอีสาน ปัจจุบันผู้ค้ารายนี้เสียชีวิตแล้วเนื่องจากเสพยาเกินขนาด ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกันนี้เอง ธุรกิจการค้ายาบ้าขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว

เนื่องจากให้ผลตอบแทนสูงและมีการทะลักของยาบ้านจากฝั่งพม่าเข้ามาจำนวนมากมีนายทุนรายใหญ่ในหมู่บ้านเกิดขึ้นอีก 2 ราย

ระหว่างปี พ.ศ. 2540 - 2543 ธุรกิจค้ายาบ้าของคนในชุมชนเติบโตเต็มที่ แต่ก็ถูกปราบปรามอย่างหนักโดยเฉพาะพื้นที่ปลายทางคือที่ภาคอีสาน ในขณะที่เดียวกันกลุ่มผู้ค้าก็เริ่มจัดผลประโยชน์กันเองจนเป็นชนวนให้เกิดการหักหลังกันเองในกลุ่มผู้ค้า ทำให้ผู้ค้ายาบ้าในหมู่บ้านถูกสังหารที่ภาคอีสานถึง 5 ราย ในจำนวนนี้มีหลักฐานแน่ชัดว่าถูกวิสามัญฆาตกรรม 2 ราย เป็นหญิง 1 ราย ชาย 1 ราย เสียชีวิตเนื่องจากขัดผลประโยชน์กันเองกับกลุ่มผู้ค้าทางภาคอีสาน 3 ราย เป็นชาย 2 ราย หญิง 1 ราย ในขณะที่การขนยาบ้าไปจำหน่ายในภาคอีสานทำได้ลำบากมากขึ้น ผู้ค้ารายใหญ่ก็เริ่มมองหาช่องทางระบายสินค้ามายังภายในหมู่บ้าน เริ่มมีผู้ค้ารายย่อยรับยาบ้ามาจากผู้ค้ารายใหญ่มารายจำหน่ายให้แก่คนในหมู่บ้าน และมีการเพิ่มจำนวนของผู้ค้ารายย่อยเป็นประมาณ 10 ครอบครัว แต่ผู้ค้ารายย่อยเหล่านี้ส่วนใหญ่จำกัดอยู่ในกลุ่มเครือข่ายที่มีการตั้งบ้านเรือนอยู่ในละแวกเดียวกัน เป็นที่น่าสังเกตว่าการค้ายาบ้าจะเป็นครอบครัว ในบางครอบครัวที่มีเด็กและผู้สูงอายุอยู่ด้วย ผู้ค้ารายย่อยจะถูกชักนำให้เข้าร่วมขบวนการทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ

จากสถานการณ์การค้ายาบ้าในหมู่บ้านที่ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับยาบ้าทั้งผู้เสพและผู้ขายถูกปราบปรามอย่างหนัก ในช่วงระยะเวลา 2 ปี มีผู้ถูกจับและดำเนินคดีประมาณ 20 ราย ในบรรดาผู้ถูกจับเหล่านี้ถูกดำเนินคดีจนถึงที่สุดคือ จำคุก 8 ราย ส่วนผู้ถูกจับรายอื่นๆ ได้รับการประกันตัวและอยู่ในระหว่างการต่อสู้คดีการที่มีผู้ค้าและผู้เสพยาบ้าเป็นจำนวนมากเป็นช่องทางให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องทุกระดับเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากผู้ต้องหาและครอบครัว มีครอบครัวของผู้ค้ายาบ้ารายนึงคนในครอบครัวถูกจับมาแล้ว 3 คน แต่ละคนถูกจับแล้วปล่อยออกมาคนละหลายๆ ครั้ง จนเป็นที่รู้ทั่วกันในหมู่ชาวบ้านว่าเป็นการริดไถจากเจ้าหน้าที่ การถูกจับของคนในครอบครัวนี้แต่ละครั้งต้องเสียเงินให้แก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องก่อนที่จะถูกปล่อยตัวออกมาเป็นเงินครั้งละประมาณ 10,000 ถึง 50,000 บาท นอกจากนั้นยังมีผู้ค้ายาบ้ารายนึงๆ ที่ถูกจับแล้วได้รับการปล่อยตัวออกมาโดยไม่ถูกส่งฟ้องศาล แต่ต้องจ่ายเงินให้แก่เจ้าหน้าที่มากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่ปริมาณของยาบ้าที่ถูกจับได้ รายที่ถูกจับและต้องเสียเงินมากที่สุดคือ 100,000 บาท

จากการขยายตัวของผู้ค้ารายย่อยในหมู่บ้าน ทำให้มีผู้เสพยาบ้าเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ กลุ่มที่เสพยาบ้ามากเป็นอันดับต้นๆ ในระยะแรกได้แก่กลุ่มเยาวชนชาย รองลงมาคือกลุ่มพ่อบ้าน มีผู้เสพที่เป็นแม่บ้านและเยาวชนหญิงที่อยู่ในครอบครัวผู้ค้าร่วมอยู่ด้วย 5-6 ราย

สถานการณ์ปัญหาขายยาบ้ายังคงเป็นปัญหาสำคัญอันดับหนึ่งของหมู่บ้าน มีความพยายามจากผู้นำชุมชนในการป้องกันแก้ไขปัญหายาอย่างต่อเนื่อง เช่น ในปี พ.ศ. 2541 มีการระดมชาวบ้านจัดเวรยามสอดส่องดูแลตามจุดต่างๆ ในหมู่บ้านในช่วงเวลากลางคืนตั้งแต่ 20.00 น. ถึง 04.00 น.

ทุกวัน แต่ก็ยังมีข้อจำกัดว่าไม่สามารถทำได้ตลอดทั้งปี ทำได้เฉพาะในช่วงฤดูแล้งประมาณ 3 เดือนเท่านั้น เนื่องจากชาวบ้านต้องมีภาระในการทำไร่ทำนา การแก้ไขปัญหาก็ไม่ต่อเนื่อง ประกอบกับธุรกิจการค้ายาบ้าเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์จำนวนมากของผู้ที่เกี่ยวข้อง และโยงโย่เครือข่ายผลประโยชน์กับกลุ่มบุคคลนอกชุมชน จึงเป็นการยากที่ชุมชนจะแก้ไขปัญหาค้ายาบ้าโดยลำพังได้ อย่างไรก็ตามได้มีความพยายามที่จะใช้มาตรการทางสังคมของคนในชุมชน เช่น การตั้งกฎระเบียบของหมู่บ้านขึ้นบังคับใช้กับผู้ค้ายาบ้าในกรณีที่ถูกจับ และมีหลักฐานแน่ชัดว่าเป็นผู้ค้า ชาวบ้านทั้งหมู่บ้านจะตัดความช่วยเหลือด้านสวัสดิการต่างๆ ของหมู่บ้าน เช่น กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ บัตรสงเคราะห์ต่างๆ ตลอดจนตัดความสัมพันธ์ด้านสังคมกับครอบครัวของผู้ค้ายาบ้า การจัดตั้งสายตรวจหมู่บ้าน มาตรการนี้กำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินงานของชุมชนในปัจจุบัน

สาเหตุปัจจัยของปัญหายาเสพติดในชุมชน

1. ปัจจัยที่เกิดจากการเลี้ยงดูของพ่อแม่ เป็นสาเหตุหลักของการเกิดปัญหาเสพติดในกลุ่มวัยรุ่น เช่น การตามใจลูก พ่อแม่ไม่เข้าใจพัฒนาการของวัยรุ่น ไม่สามารถให้คำปรึกษาแก่ลูกเมื่อลูกมีปัญหา และวัยรุ่นมักจะปรึกษาเพื่อนมากกว่าพ่อแม่ หรือครู อาจารย์ ปัญหาพ่อแม่หย่าร้าง พ่อแม่ไปทำงานต่างถิ่น โดยเฉพาะการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ ทิ้งให้ลูกอยู่อาศัยกับปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติ การเลี้ยงลูกด้วยเงินโดยไม่สนใจให้คำปรึกษา
2. สิ่งแวดล้อมในชุมชน ผู้ใหญ่เป็นตัวอย่างที่ไม่ดี เสพยาเสพติด เช่น บุหรี่ เหล้า ยาบ้า ฯลฯ เด็กมีพฤติกรรมเลียนแบบ
3. สังคมเพื่อน การคบเพื่อน ความอยากรู้อยากลองของวัยรุ่น วัยรุ่นมีเวลาว่างมาก
4. ปัญหาเรื่องรายได้ ชาวบ้านมีรายได้น้อย ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งให้เลี้ยงดูหลานตามลำพังหันไปค้ายาเสพติดเพราะเห็นว่ามียาได้ดี เด็กวัยรุ่นเห็นผู้ใหญ่ค้ายาเสพติดมียาได้ดีจึงเลียนแบบ
5. ผู้รักษากฎหมาย (ตำรวจ) ไม่จริงจังกับการแก้ไขปัญหาค้ายา จับแล้วปล่อย ไร้ดีใจ แสวงหาผลประโยชน์ ไม่ส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย
6. มีผู้ติดเชื้อ H.I.V. ในชุมชน เลือkc้ายาเสพติดเพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัว บางรายใช้ยาเสพติดรักษาโรคเอดส์

จากการพูดคุยกับ พ่อหลวงผู้ มีบุญมาก ผู้ใหญ่บ้านปางลาวหมู่ที่ 10 ตำบลแม่ข้าวต้ม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นแกนนำเครือข่ายพบว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดส่วนหนึ่งคือความอยากรวย อยากมีเงินเพื่อมาใช้หนี้สินของชาวบ้าน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนผูกกับระบบสังคมที่เปลี่ยนไป ความต้องการ สิ่งเล้าทางวัตถุที่ส่งผลต่อพฤติกรรม **เมื่อก่อนมีจำนวนผู้ค้าเพิ่มขึ้น เพราะเลียนแบบกันเห็นว่าได้เงินมาง่าย ได้มาก รวยเร็วก็ทำตามกันโดยไม่นึกถึงผลกระทบที่ตามมา**

เมื่อก่อนมีผู้สูงอายุติดฝิ่นแต่ไม่ใช่ปัญหาหลัก แต่ปัจจุบันมีปัญหายาบ้าเข้ามาในกลุ่มเยาวชนกลุ่ม ผู้ใช้แรงงานมีความรุนแรงมากที่สุดในปี 39- 40 คือมีคนขายเกือบครึ่งหนึ่งของหมู่บ้านทางชุมชน จึงได้มีการประชุมร่วมกันเพื่อตั้งกฎระเบียบขึ้นคือใครเสพใครค้าให้ตัดออกจากสมาชิกหมู่บ้านแรกๆ ไม่ได้ผลเพราะมีกลุ่มผู้ค้าที่คอยค้ำค้ำนรวมถึงมีกลุ่มพระที่เข้าไปมีส่วนรู้เห็นเกี่ยวกับยาเสพติดด้วย ซึ่งทางชุมชนต้องใช้เวลาวิธีที่ทางชุมชนเห็นว่าได้ผลที่สุดคือการพูดคุยรื้อกับคนที่ขายตรงๆ อธิบาย ให้เห็นถึงผลกระทบที่จะตามมาสู่เยาวชนลูกหลานเราเอง

ในพื้นที่ดำเนินการของเครือข่ายชุมชนอีสานล้านนามีปรากฏการณ์ในลักษณะนี้อยู่แทบ ทุกชุมชนจนทำให้เกิดปัญหาและผลกระทบตามมาแบบต่อเนื่อง เมื่อก่อนบ้านร่องหวายมีคนติดยา ค้ายามากถึงขั้นรุนแรงแบบบ้านแตก สาแหรกขาด คนร่องหวายถูกเจ้าหน้าที่จับกว่าร้อยคนทั้งค้า และเสพบางคนหมดนา หมดครบบ้านก็ไม่มีเล็กกับเมีย ยิ่งกว่าโดนปล้นอีก เคียวนี้ยังอยู่ในคุกก็มี เป็นข้อมูลจากการสนทนากับแกนนำชุมชนบ้านใหม่ร่องหวายที่ได้บอกเล่าถึงสถานการณ์ในช่วง นั้นให้กับผู้วิจัยได้รับฟัง

สภาพปัญหายาเสพติดที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้หาวิธีการในการแก้ไข ปัญหาจากชุมชนสู่ชุมชนเป็นเชื่อมประสานงานที่ใช้ฐานเครือข่ายใช้ความเป็นคนอีสานเหมือนกันจน กระทั่งได้ร่วมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาลักษณะเครือข่ายที่ชื่อว่า เครือข่ายชุมชนอีสานล้านนา ประจวบเหมาะกับการนโยบายของรัฐบาลที่มีการประกาศสงครามกับปัญหายาเสพติดจึงทำให้กระบวนการ จัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนและเครือข่ายเป็น ไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ถ้าช่วง ประกาศสงครามชุมชนยังไม่ได้แก้ไขคิดว่าต้องมีไม่ต่ำกว่า 50 คนที่ต้องตายด้วยสาเหตุการฆ่าตัด ตอนทางรัฐใช้วิธีการปราบปรามทางชุมชนใช้วิธีการปราม ทุกคน เมื่อชุมชนเจอปัญหาเฉพาะหน้าก็ จะจัดการมีการวางแผนจัดทำประชาคมหมู่บ้านมีการเฝ้าเวรยามตอนกลางคืนแม้ช่วงแรกจะไม่ได้ผล เพราะผู้เฝ้าเวรยามค้าเสียเองแต่ก็ได้มีการจัดตั้งสายตรวจอาสา เป็นผู้ที่เคยค้าเคยเสพแล้วกลับใจ ทางกลุ่มแม่บ้านซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดก็ได้เริ่มรวมตัวกันวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา ยาเสพติดที่เกิดขึ้นว่าเกิดจากสาเหตุที่คนในหมู่บ้านมีการอพยพ ย้ายถิ่นอยู่เสมอเพื่อไปทำงานต่าง ถิ่นอยู่เสมอ จากการบอกเล่าของอาจารย์สุมาลี วรรณรัตน์ ที่ปรึกษาเครือข่ายชุมชนอีสานล้านนา และเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการชักชวนชาวบ้านในชุมชนมาร่วมกันทำกิจกรรมในการป้องกันและ แก้ไขปัญหายาเสพติด ชวนชาวบ้านวิเคราะห์ปัญหาและสรุปบทเรียนจากการดำเนินงาน มีข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยโดยอาจารย์สุมาลี วรรณรัตน์และคณะ เรื่อง กระบวนการป้องกันและแก้ไข ปัญหาผลกระทบต่อสตรีและเด็ก กรณีศึกษาการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศ ที่เกี่ยวกับ ผลกระทบการแพร่ระบาดของยาเสพติด มีเนื้อหาข้อมูลส่วนหนึ่งที่นำเสนอใจดังนี้

การศึกษาสาเหตุ/ปัจจัยที่ทำให้คนวัยแรงงานจำนวนมากในพื้นที่เครือข่ายชุมชนอีสาน พบปัจจัยหลัก 2 ประการ คือ ปัจจัยผลักดันภายในชุมชน และปัจจัยจากภายนอกชุมชน ซึ่งปัจจัยแต่ละตัวมีองค์ประกอบหลายด้านที่เป็นเงื่อนไขให้แรงงานจากทั้งสองชุมชนเดินทางไปทำงานต่างประเทศ คือ

สาเหตุ/ปัจจัยภายในชุมชน (สุมาลี วรรณรัตน์และคณะ, 2546: 32-35)

1.ด้านเศรษฐกิจ/รายได้

1.1 ปัญหาการผลิตในภาคเกษตร ปัญหานี้คนในชุมชนมองเห็นว่าเป็นประเด็นหลักที่ทำให้แรงงานในชุมชนต้องเดินทางไปทำงานต่างประเทศ สถานการณ์ปัญหาการผลิตในภาคเกษตรที่คนในชุมชนเผชิญอยู่ได้แก่ ปัญหาฝนแล้ง น้ำท่วม ทำให้ผลผลิตตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูงเนื่องจากต้องอาศัยปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี ยากำจัดศัตรูพืช น้ำมัน ฯลฯ จากภายนอก นอกจากนี้คนในชุมชนยังต้องเผชิญกับปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ เนื่องจากชาวบ้านไม่สามารถควบคุมกลไกตลาดได้เองราคาผลผลิตถูกกำหนดโดยพ่อค้าหรือบริษัทที่นำเมล็ดพันธุ์มาให้ชาวบ้านปลูก ส่งผลให้คนในชุมชนประสบปัญหาขาดทุนเรื่อยมา เป็นสาเหตุทำให้หลายครอบครัวตัดสินใจขายที่ดินเป็นทุนให้แรงงานในครอบครัวเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

1.2 ชาวบ้านไม่มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพอื่นเพื่อทดแทนอาชีพเกษตร ปัญหานี้สืบเนื่องมาจากปัญหาการผลิตในภาคเกษตรไม่ประสบผลสำเร็จ ทำให้หลายครอบครัวต้องการเปลี่ยนมาประกอบอาชีพอิสระอื่นๆ ในชุมชน แต่ขาดประสบการณ์ ขาดเงินลงทุน ทำให้ไม่กล้าตัดสินใจเลือกลงทุนประกอบอาชีพอิสระด้วยตนเอง จึงตัดสินใจเลือกส่งคนวัยแรงงานในครอบครัวเดินทางไปเป็นแรงงานรับจ้างในต่างประเทศ

1.3 ปัญหาที่ดินทำกิน หลายครอบครัวที่ตัดสินใจขยับเงินไปทำงานต่างประเทศ เนื่องจากปัญหาไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ไม่มีทักษะในการประกอบอาชีพอื่น การรับจ้างแรงงานในชุมชนมีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย

1.4 ปัญหาหนี้สินของครอบครัว ปัญหานี้เกิดจากความล้มเหลวในการประกอบอาชีพภาคเกษตรและการเป็นหนี้สะสมเนื่องจากต้องกู้ยืมเงินนอกระบบเป็นค่าเดินทางไปทำงานต่างประเทศ แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากถูกต้มตุ๋นหลอกลวงจากนายหน้า หรือบริษัทจัดหางานเถื่อน ทำให้หลายครอบครัวตัดสินใจขยับเงินเพิ่มขึ้นเพื่อต้องการไปหางานทำในต่างประเทศให้ได้ ส่งผลให้ครอบครัวเกิดปัญหาหนี้สะสมผู้ที่เคยเดินทางไปทำงานต่างประเทศรายหนึ่ง เปรียบเทียบการกู้ยืมเงินเพื่อเดินทางไปทำงานต่างประเทศว่า “เหมือนลงทุนซื้อหวย โชคดีก็ได้ โชคร้ายเสียก็ต้องลงทุน

ชื่อใหม่ การไปทำงานเมืองนอกถ้าถูกหลอกหนึ่งครั้งเสียเงินเป็นแสน ถ้าหากไม่หาทางคืนเงินไปใหม่ก็เท่ากับขาดทุน ก็ต้องกู้เงินเพิ่มอีกจนกว่าจะได้คืน”

1.5 รายได้จากการประกอบอาชีพในท้องถิ่นไม่เพียงพอกับรายจ่าย กลุ่มแม่บ้านส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ค่าใช้จ่ายในการส่งเสียให้ลูกหลานเรียนหนังสือ เป็นภาระหนักที่ต้องจ่ายทุกวัน ในขณะที่การประกอบอาชีพเกษตรไม่มีหลักประกันว่าจะมีรายได้สม่ำเสมอมาจุนเจือครอบครัว การส่งสามีหรือคนวัยแรงงานไปทำงานต่างประเทศถ้าโชคดีได้งานดีก็จะช่วยให้มีรายได้สม่ำเสมอทุกเดือน ซึ่งนับว่าเป็นรายได้ที่มั่นคงสามารถส่งเสียให้ลูกเรียนหนังสือในระดับสูงๆ ได้ แรงงานบางคนเดินทางกลับบ้านแต่หางานทำไม่ได้หรือมีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ถ้าเปรียบเทียบกับรายได้ในต่างประเทศแล้วแตกต่างกันมากจึงตัดสินใจกลับไปทำงานต่างประเทศอีก

2. ด้านสังคม

2.1 ปัญหายาเสพติด ในระหว่าง พ.ศ. 2540 - 2546 มีการระบาดของยาเสพติดประเภทยาบ้าเกิดขึ้นในชุมชนป่าละอูและชุมชนร่องหวาย รวมถึงชุมชนใกล้เคียงอื่นๆ ทำให้คนในชุมชนได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง มีผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดทุกเพศทุกวัยทำให้หลายครอบครัวตัดสินใจส่งคนในครอบครัวที่มีพฤติกรรมเสพยาเสพติด หรือมีแนวโน้มว่าจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดไปทำงานต่างประเทศเพื่อหนีปัญหา

2.2 การแพร่ระบาดของโรคเอดส์ และพฤติกรรมเสี่ยงของแรงงานชาย/สามี เป็นสาเหตุทำให้ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้าน ตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศพร้อมกับสามี แต่การเดินทางไปทำงานต่างประเทศของคู่สามีภรรยา ไม่ได้หมายความว่าจะทำให้สามีภรรยาทั้งคู่ได้งานทำในที่เดียวกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตำแหน่งงานที่ว่าง หรือความต้องการของสถานประกอบการว่าต้องการรับแรงงานหญิงหรือชายเข้าทำงาน

2.3 ความต้องการการยอมรับจากสังคม ปრაกฏการณ์ที่เกิดขึ้นอีกประการหนึ่งหลังจากที่มีคนในชุมชนเดินทางไปทำงานต่างประเทศคือ เมื่อผู้ที่เดินทางกลับจากต่างประเทศประสบความสำเร็จ มีรายได้ มีฐานะร่ำรวยขึ้น ถึงแม้ว่าครอบครัวนั้นจะเคยมีฐานะยากจนไม่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านมาก่อน แต่เมื่อบุคคลนั้นกลับจากการไปทำงานต่างประเทศพร้อมกับความสำเร็จ บุคคลและครอบครัวนั้นจะได้รับการยอมรับ/ยกย่องจากคนในชุมชน กลายเป็นแบบอย่างให้ครอบครัวอื่นๆ อยากส่งสามีหรือคนวัยแรงงานในครอบครัวไปทำงานต่างประเทศ

3. สถานการณ์ในครอบครัว

3.1 ครอบครัวแตกแยก/หย่าร้าง ส่วนใหญ่เกิดขึ้นกับแรงงานหญิง เมื่อหย่าขาดจากสามีต้องมีภาระเลี้ยงดูครอบครัวตามลำพัง เป็นสาเหตุให้ตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศ มี

บางกรณีที่ผู้ชายหย่าขาดจากภรรยา แล้วตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศเพื่อต้องการสร้างครอบครัวใหม่

3.2 แรงงานที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศแล้วไม่ส่งเงินกลับ การเดินทางไปทำงานต่างประเทศแต่ละครั้งแรงงานจะทำสัญญาจ้างงานกับบริษัทเป็นเวลา 2 ปี ได้รับอนุญาตให้กลับมาเยี่ยมบ้านเพียงปีละ 1 ครั้ง ความห่างเหินจากครอบครัวทำให้แรงงานทั้งชายและหญิงที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศมีโอกาส/ตัดสินใจแต่งงานใหม่กับคนไทยที่ไปทำงานด้วยกัน จนเกิดปัญหาการหย่าร้างกับสามีหรือภรรยาทางบ้าน ทั้งภาระหนี้สินที่เกิดจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศไว้กับคู่สมรสเดิม เป็นเหตุให้ฝ่ายที่ต้องรับภาระหนี้สินตัดสินใจเดินทางไปทำงานต่างประเทศ เพื่อหวังว่าจะช่วยปลดหนี้สินและสร้างฐานะของครอบครัว

3.3 ต้องการความเป็นอิสระ กลุ่มคนหนุ่มสาวที่แต่งงานแล้วต้องการสร้างฐานะ ต้องการแยกตัวเป็นอิสระจากพ่อแม่ กลุ่มวัยรุ่นต้องการอิสระไม่อยากอยู่ในความควบคุมของพ่อแม่หรือญาติพี่น้อง คนเหล่านี้เชื่อว่าการเดินทางไปทำงานต่างประเทศจะช่วยให้มีรายได้เป็นของตนเองดูแลตนเองได้ มีอิสระจากการควบคุมของพ่อแม่และญาติพี่น้อง

4. ค่านิยม/ความเชื่อ

4.1 วัยรุ่นและแม่บ้านอยากลองใช้ชีวิตอยู่ต่างประเทศเมื่อมีโอกาส เนื่องจากพบเห็นคนในชุมชนที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศบางคนประสบผลสำเร็จ บางคนล้มเหลว อยากลองดูว่าหากตนเองเดินทางไปทำงานบ้างจะเป็นอย่างไร

4.2 เชื่อว่าต่างประเทศมีสภาพความเป็นอยู่ที่ร่ำรวย การเดินทางไปทำงานต่างประเทศจะทำให้ฐานะของครอบครัวดีขึ้น มีรายได้ดีกว่าการอยู่ทำงานในชุมชน เพราะมองเห็นความสำเร็จของเพื่อนบ้าน โดยขาดกระบวนการไตร่ตรองให้รอบคอบเสียก่อน

4.3 กลุ่มสตรีโสด (วัยรุ่นและแม่บ้านที่หย่าขาดจากสามี) เชื่อว่าการเดินทางไปทำงานต่างประเทศจะได้พบคนที่ฐานะดี ได้แต่งงานกับคนที่อยู่ต่างถิ่น เป็นหนทางหลุดพ้นจากสภาพความยากจนที่เป็นอยู่

ค่านิยมของคนในชุมชนเปลี่ยนไป คนในชุมชนที่เป็นคนวัยแรงงานให้ความสำคัญกับ “การหาเงิน” และมองเห็นคุณค่าของเงินที่หามาได้ด้วยความยากลำบากจากการดิ้นรนไปทำงานต่างประเทศเนื่องจากตกอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่ต้องเผชิญกับอันตรายจากการทำงาน การถูกกดขี่เอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง ในขณะที่เดียวกันผู้ที่อยู่ในชุมชนต้นทางโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน กลับมองไม่เห็น “คุณค่าของเงิน” ที่พ่อแม่ส่งมาให้ เพราะไม่เคยเห็นสภาพการทำงานของพ่อแม่ที่ต่างประเทศ การที่พ่อแม่ส่งเงินมาให้ใช้จำนวนมาก เด็กส่วนใหญ่จะคิดว่าพ่อแม่ทำงานสบายจึงหาเงินได้มาก ประกอบกับพ่อแม่ก็ไม่ต้องการให้ลูกหรือคนที่อยู่ทางบ้านเห็นความลำบากในขณะที่ใช้

ชีวิตอยู่ในต่างประเทศ ภาพถ่ายที่แรงงานส่งกลับมาบ้านจะเป็นภาพที่ดูดี แสดงให้เห็นการไปเที่ยวพักผ่อนตามสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงาม ภาพการทำงานในโรงงานที่กว้างขวางโอโถง ภาพการแต่งกายที่สะอาด

ปรากฏการณ์ที่เริ่มเกิดขึ้นในชุมชนอีกประการหนึ่งคือ ครอบครัวที่ทั้งพ่อและแม่เดินทางไปทำงานต่างประเทศและมอบให้ลูกที่เป็นวัยรุ่นไปพักอาศัยอยู่กับปู่ย่าตายาย หรือญาติผู้ใหญ่ โดยโอนเงินค่าใช้จ่ายภายในบ้านมาให้ลูกเป็นผู้รับผิดชอบ เด็กกลุ่มนี้จะมองว่าพ่อแม่ของตนเป็นผู้หาเงินมาเลี้ยงครอบครัว ปู่ย่าตายายหรือญาติผู้ใหญ่คนอื่นๆ ต้องพึ่งพาพ่อแม่ของตน เมื่อมีเรื่องราวกระทบกระทั่ง ซึ่งอาจจะเกิดจากการที่ผู้ใหญ่ดักเตือนเรื่องการคบเพื่อน การเที่ยวเตร่ ฯลฯ เด็กวัยรุ่นจะไม่เชื่อฟัง แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว เพราะถือว่าพ่อแม่ของตนเองเป็นคนหาเลี้ยงครอบครัว จึงขาดความเคารพยำเกรงผู้ใหญ่ บางรายทะเลาะกับญาติผู้ใหญ่หนีกลับมาใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านของพ่อแม่ตามลำพังบางรายคบเพื่อนหนีเที่ยวจนเกิดปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ตั้งครรภ์ ทำแท้งระหว่างเรียน ถูกไล่ออกจากโรงเรียน

ปัญหาครอบครัว แม่บ้านที่ไปทำงานต่างประเทศเกือบทั้งหมดจะประสบปัญหาครอบครัวแตกต่างกันออกไป เท่าที่พบข้อมูลจากการศึกษามีหลายกรณี ได้แก่ ถูกขาดความอบอุ่น เด็ก/เยาวชนที่แม่เดินทางไปทำงานต่างประเทศส่วนใหญ่จะไว้วางใจให้ลูกอาศัยอยู่กับตายายมากกว่าให้อยู่ในความดูแลของพ่อ หรือญาติของฝ่ายพ่อ กรณีนี้นอกจากเด็กและเยาวชนจะไม่ได้อยู่ใกล้ชิดกับแม่แล้วยังห่างเหินจากพ่อ ทำให้เด็กขาดที่ปรึกษา บางครอบครัวเดินทางไปทำงานต่างประเทศทั้งพ่อและแม่ ฝากลูกให้อยู่ในความดูแลของปู่ย่าตายายหรือญาติ เมื่อมีปัญหาจะขาดที่ปรึกษา โดยเฉพาะถ้าเด็กเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นจะประสบปัญหาทะเลาะกับผู้ใหญ่ เกิดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย เริ่มคบเพื่อนเที่ยวนอกบ้าน จนก่อปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น ดิตยาเสพติด เกิดอุบัติเหตุ มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร เป็นต้น

ปรากฏการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในกรณีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างประเทศพบว่ามีส่วนเชื่อมโยงและเป็นประเด็นปัญหาต่อเนื่องมาสู่การเกิดปัญหายาเสพติดในพื้นที่ชุมชนอีสาน จากการที่ทางเครือข่ายชุมชนอีสานล้านนาได้ดำเนินงานตาม โครงการเครือข่ายชุมชนป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่มีทางสำนักงาน ป.ป.ส. สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานจึงทำให้เครือข่ายชุมชนมีทรัพยากรส่วนหนึ่งที่เป็นโอกาสให้มีการปรึกษาพูดคุยกัน ทำให้เกิดการวิเคราะห์ผลกระทบด้านต่างๆที่เกิดจากการแพร่ระบาดของยาเสพติด

ผลกระทบของปัญหายาเสพติดในชุมชน

ปัญหาที่ตามมาเมื่อเกิดปัญหาเสพติดใน ชุมชน สรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาเด็กกำพร้า เนื่องจากพ่อแม่ติดคุก หรือถูกฆาตกรรม เนื่องจากค้ายาบ้า เด็กตกเป็นภาระของผู้สูงอายุ

2. มีผู้ติดยาเสพติด (ยาบ้า) แต่ไม่สามารถส่งไปบำบัดได้ เนื่องจากปัญหางบประมาณหรือ บางรายถูกส่งไปบำบัดแต่เมื่อกลับมาอยู่ในสังคมเดิมก็หันกลับไปใช้ยาบ้าอีก เพราะมีขาย ทั่วไป ทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณ โดยใช้เหตุ ควรแก้ไขปัญหที่สาเหตุมากกว่า

3. มีเครือข่ายวัยรุ่นนำยาบ้าไปจำหน่ายให้เพื่อนในโรงเรียนหรือหมู่บ้านอื่น (หาขา) เพื่อที่ตนเองจะได้กำไรจากการขาย และสามารถเสพยาได้โดยไม่ต้องอาศัยเงินของผู้ปกครองทำให้ ยาเสพติดระบาดในกลุ่มวัยรุ่นได้อย่างรวดเร็ว

4. ปัญหาลักเล็กขโมยน้อย

5. เด็กวัยรุ่นไม่มีเงินซื้อยาเสพติด ต้องแลกด้วยการบริการทางเพศ

6. มีการมั่วสุมเสพยาเสพติด การมั่วสุมทางเพศ ทำให้มีผู้ติดเชื้อเอดส์

7. ในชุมชนมีผู้ค้ายาบ้า ทำให้เป็นแหล่งหาผลประโยชน์จากผู้รักษากฎหมาย (ตำรวจ)

แนวทางการแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน ดังนี้

1. ส่งเสริมอาชีพให้แก่คนในชุมชน การส่งเสริมอาชีพนั้นต้องให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน

2. แก้ไขปัญหาครอบครัว การให้การศึกษาเรื่องการเลี้ยงลูกแก่พ่อแม่ ผู้ปกครองอย่างต่อเนื่อง

3. ส่งเสริมอาชีพผู้ที่เลิกค้ายาบ้าที่มีฐานะยากจน โดยเลือกครอบครัวหรือเยาวชนที่เลิกเกี่ยวข้องกับยาเสพติดเป็นครอบครัวตัวอย่างในการส่งเสริมอาชีพ ให้คณะกรรมการ โครงการและ ผู้นำชุมชนเป็นผู้คัดเลือก

4. การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชน ส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ต่างๆ ในชุมชน เช่น ส่งเสริมให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ให้เยาวชนมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน

5. ประสานกับหน่วยงานการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาระยะยาว ผู้นำชุมชนเสนอให้มีการปิดภาคเรียนในช่วงที่ผู้ปกครองทำงานหนักเช่น ช่วงคานา เก็บข้าว เพื่อ让孩子และเยาวชนเห็นชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงในการทำงานในไร่นาของผู้ปกครอง และสามารถช่วยเหลืองานผู้ปกครองได้เต็มที่ ซึ่งจะ让孩子และเยาวชนใช้เวลาปิดภาคเรียนให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

ส่วนที่ 2: ผู้นำ อุดมการณ์ร่วม/ฐานคิด ความพร้อมของกลุ่ม/องค์กรในชุมชน ความสัมพันธ์ภายในชุมชน เครือข่าย

1. ผู้นำชุมชน

ผู้นำในชุมชนที่อยู่ในเครือข่ายชุมชนอีสานล้านนาเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถสร้าง และพัฒนากลไกในการป้องกันแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาสุขภาพเสียดัดที่เกิดขึ้นในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นผู้นำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือที่เรียกว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” หรือ ในความหมาย ผู้นำทางความคิดในชุมชน นักคิดในชุมชน ผู้รู้ หรือผู้นำการเปลี่ยนแปลง การดำเนินงานในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสียดัดเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญต่อการจัดการแก้ไข ดังนั้นจากการศึกษาวิจัยพบว่า ผู้นำหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีส่วนในการดำเนินงานนั้นต้องมีคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับในชุมชนเป็นอย่างดี คือ

1. คนเหล่านี้มีธรรมะอยู่ในใจทุกท่าน เป็นธรรมะของความรัก ความเมตตา ความอยากช่วยคน เป็นธรรมะโดยการปฏิบัติ

2. คนเหล่านี้คิดทำสรุปบทเรียน แล้วนำมาเป็นความรู้ให้คนเห็นได้อย่างชัดเจน มีทั้งวิชาการและภาคปฏิบัติให้เห็น

3. คนเหล่านี้มีความรัก ความเป็นปราชญ์ไม่ได้อยู่ที่ความฉลาดของปัญญาที่เกิดจากการกระทำ แต่เกิดจากรักที่มีธรรมะเป็นแรงบันดาลใจให้แบ่งปันแก่ผู้อื่น

4. คนเหล่านี้เป็นร่มโพธิ์ ร่มไทร การเผยแผ่ ภูมิปัญญาที่เกิดจากการทำจริงด้วยความรักแผ่นดินที่มีลูกหลาน

(โดย กัลยาณี พรหมสุภา, กลุ่มงานภูมิปัญญาท้องถิ่นสำนักพัฒนาเกษตรกร)

การเลือกผู้นำของปางลาวจะเลือกไม่เหมือนที่อื่น เขาไม่ได้เลือกเพราะว่าเงินหรือว่าอะไร ชาวบ้านจะเลือกผู้นำโดยดูจากความซื่อสัตย์ ความน่าเชื่อถือ เป็นที่นับถือ ยอมรับและไว้วางใจของคนในหมู่บ้าน ไม่กล่าวร้ายว่าร้ายใคร จึงส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านในชุมชนซึ่งอาจเป็นผู้นำทางด้านจิตใจ(ผู้นำทางธรรมชาติ)มาก่อน เป็นประเด็นที่ได้มาจากการสนทนากับอาจารย์สุมาลี “คนอีสานให้การยอมรับนับถือกับความซื่อสัตย์เรื่องของความจริงใจซึ่งมีผลต่อความศรัทธา”

ก่อนที่จะมาเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนไม่ว่าจะเป็นผู้นำทางการหรือทางธรรมชาติทั้งหลายจะต้องผ่านร้อนผ่านหนาว ผ่านสิ่งที่เป็นความทุกข์ ความสุข และสิ่งที่ล้มแล้วล้มอีกมาเป็นเวลานาน เช่น พ่อใหญ่บุญธรรมที่มีประสบการณ์ในชีวิต เพราะลูกของแก่ติดยาเสียดัดแก่จึงเข้ามา

เป็นแกนนำในการแก้ไขปัญหาเสพติด ส่งผลให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมและเห็นปัญหาร่วมกัน ทำให้มีความพร้อมและมีความมั่นใจในการแก้ไขปัญหา

สิ่งที่ปราชญ์ชาวบ้านมีอยู่ในตัวเองคือ ความอดทนและการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อที่จะเอาชนะปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งต้องดูแลครอบครัวเพื่อความอยู่รอดด้วย หรือที่เรียกว่า ไม่ยอมแพ้ต่อชีวิต จึงทำให้เกิดแรงบันดาลใจ ทำให้ต้องคิดอยู่ตลอดเวลา จะเห็นว่า ปราชญ์ชาวบ้านเกือบทุกคนมีประสบการณ์ที่แย่มาก่อน คิดอะไรมาครั้งแรกก็ล้มเหลว ต้องลองแล้วลองอีก จากอย่างหนึ่งก็มาเป็นอีกอย่างหนึ่ง หากบังเอิญมาในช่องทางที่ถูกต้องก็กลายเป็นเรื่องของความสำเร็จขึ้นมา แล้วก็ยังสามารถนำความรู้ที่ได้มาต่อยอด และเพิ่มพูนไปเป็นอย่างอื่นเรื่อยไป

ลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของปราชญ์ชาวบ้านคือ ความสามารถที่พูดแล้วทำให้คนฟังเข้าใจ สามารถเข้าถึงสิ่งที่พูดได้ และได้ความรู้สึก หรือมีอารมณ์ร่วมในเหตุการณ์ต่างๆ เรียกว่า โคนใจคนฟังเลย เนื่องจากเขาพูดจากหัวใจและประสบการณ์ ที่น่าสังเกตคือ เมื่อพูดถึงประสบการณ์แล้วผู้ฟังจะได้ความรู้สึกหรืออารมณ์ร่วมไปกับปราชญ์ชาวบ้าน มีความเข้าอกเข้าใจกัน และได้รับความนับถือ คนเหล่านี้คือคนสู้ ซึ่งต่างจากอาจารย์ ที่ส่วนใหญ่นำเสนอประสบการณ์ของบุคคลอื่นมาเล่าให้ฟัง จึงไม่สามารถเข้าถึงแก่นเหมือนกับปราชญ์ชาวบ้าน นับว่าเป็นพรสวรรค์อย่างหนึ่งของปราชญ์ชาวบ้านในการถ่ายทอดได้เป็นอย่างดี

ภายหลังได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนก็เกิดหลากหลายกลุ่มขึ้น เช่น ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ ผู้นำในการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด ผู้นำกลุ่มหัตถกรรมทอผ้าฝ้าย ทอผ้าไหม เป็นต้น

ความหลากหลายของผู้นำและประชาชนหรือกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่เป็นนับได้ว่าเป็นหัวใจในการดำเนินงานเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด จากการศึกษาพบว่าเครือข่ายชุมชนอีสาน โดยเฉพาะพื้นที่นำร่องชุมชนบ้านปางลาวมีความพร้อมของกลุ่มบุคคลที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ส่งผลให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนและเครือข่ายเป็นอย่างดี **“บรรพบุรุษที่มั่งคั่งรกรากแต่ดั้งเดิม มีการวางระบบ วิธีการพัฒนาที่ดี สืบทอดและเจริญรอยตามมาจนถึงปัจจุบัน”** เป็นเสียงจากการสนทนาระหว่างผู้วิจัยกับแกนนำเครือข่ายคนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผู้นำชุมชนเมื่อครั้งอดีต

2. ความพร้อมของกลุ่ม

- กลุ่มแรงงานที่เดินทางกลับจากต่างประเทศ โดยเฉพาะแรงงานที่ประสบจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ บุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์การทำงาน การใช้ชีวิตร่วมกับคน/สังคมอื่นในต่างประเทศ เป็นคนกล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็น หลายคนได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนให้เป็นผู้นำ มีศักยภาพในการพัฒนาสูง
- แม่บ้านที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศ บุคคลเหล่านี้มีเวลาว่างเนื่องจากไม่ต้องรับภาระหาเงินเลี้ยงดูครอบครัว ที่ชุมชนบางลาวพบว่าแม่บ้านกลุ่มนี้รวมตัวกันตั้งกลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชน จนประสบผลสำเร็จ ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน ที่ชุมชนร่องหวายมีการรวมกลุ่มกับแม่บ้านกลุ่มอื่นๆ พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมทอมือ จนสามารถส่งจำหน่ายเป็นรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว
- เยาวชนที่พ่อแม่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ เป็นคนกลุ่มใหญ่อีกกลุ่มหนึ่งที่ยังอยู่ในวัยเรียน มีเวลาว่างไม่ต้องรับภาระช่วยเหลืองานในภาคเกษตรของครอบครัวเนื่องจากพ่อแม่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ ได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนให้มีกิจกรรมสร้างสรรค์ในชุมชนอยู่เสมอ
- ผู้สูงอายุ เป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ชีวิต มีความสามารถจัดการกับปัญหาครอบครัว เป็นที่ปรึกษาของลูกหลาน เป็นบุคคลที่คนในชุมชนอีสานให้การยอมรับนับถือ สำหรับผู้สูงอายุที่คนในครอบครัวเดินทางไปทำงานต่างประเทศจะมีบทบาทหน้าที่มากกว่าผู้สูงอายุทั่วๆ ไป จากการสนทนากลุ่มย่อยกับสตรีสูงอายุ ที่คนวัยแรงงานในครอบครัวเดินทางไปทำงานต่างประเทศ พบว่าครอบครัวที่ประสบผลสำเร็จจากการเดินทางไปทำงานต่างประเทศ นอกจากผู้สูงอายุจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ไม่ต้องกังวลใจเรื่องความเป็นอยู่ในวัยชรา หรือในยามเจ็บป่วย เพราะลูกหลานมีเงินสามารถดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี ยังพบว่าผู้สูงอายุเหล่านี้ต้องรับผิดชอบการร่วมกิจกรรมทางสังคมกับคนในชุมชนแทนลูกหลานที่ไปทำงานต่างประเทศ หรือติดต่อกับคนภายนอก เช่น ไปติดต่อธนาคาร ไปรษณีย์ ไปช่วยงานส่วนรวมในชุมชน ทำให้มีสังคมกว้างขึ้น มีเงินทำบุญมากกว่าคนอื่น ทำให้มีหน้ามีตาในสังคม คนในชุมชนยอมรับนับถือ จึงเป็นเงื่อนไขที่ดีสำหรับการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุให้เข้ามาร่วมกิจกรรมในชุมชนได้มากขึ้น

จากความพร้อมของแต่ละกลุ่มในชุมชนที่เกิดจากเหตุและปัจจัยที่แตกต่างกันทำให้เกิดการมีส่วนร่วมที่หลากหลายขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่าไม่ได้มีมาตรฐานเดียวในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตในเครือข่ายชุมชนอีสานล้านนา

กลุ่ม/องค์กรในชุมชน

นอกจากความพร้อมของบุคคลที่มีอยู่ในชุมชนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ในเครือข่ายชุมชนอีสานล้านนา ยังประกอบไปด้วยกลุ่ม/องค์กรทางสังคม ที่รวมตัวกันขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ กลุ่ม/องค์กรที่จัดตั้งตามโครงสร้างการบริหารงานของรัฐบาล และกลุ่ม/องค์กรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะกลุ่ม/องค์กรที่มีบทบาทชัดเจนในการขับเคลื่อนงานชุมชน ทั้งที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบที่เกิดจากการย้ายถิ่นไปทำงานต่างประเทศและการดำเนินงานเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดโดยตรงและโดยอ้อมดังนี้

1. กลุ่ม/องค์กรที่จัดตั้งตามโครงสร้างการบริหารงานของรัฐบาล ผ่านกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ กลุ่ม/องค์กรที่ได้รับการจัดตั้งเหล่านี้ จะดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ภายนอกชุมชน ประกอบด้วย

1.1 องค์กรการปกครอง ทั้งสองชุมชนจะมีองค์กรปกครองหมู่บ้านที่มีลักษณะโครงสร้างและการทำงานเหมือนกันคือ มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำสูงสุด มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน หัวหน้ากลุ่ม (ชุมชนปางลาวเรียกว่าหัวหน้าคุ้ม ชุมชนร่องหวายเรียกว่าหัวหน้ากลุ่ม) กลุ่มละ 1 คน ประธานแม่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือบุคคลอื่นที่ชุมชนให้การยอมรับ เข้ามาเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ควบคุมดูแลงบประมาณ งานพัฒนาของรัฐ กิจกรรมของชุมชนทุกด้านที่ดำเนินการในหมู่บ้าน รวมถึงการปกครองดูแลความสงบ ตัดสินแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน กลุ่มนี้จะมีจุดเด่นในเรื่องบทบาทผู้นำเพราะเป็นกลุ่มที่ได้รับการเลือกตั้งจากชาวบ้านให้เข้ามาบริหารชุมชน

1.2 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จัดตั้งโดยหน่วยงานด้านสาธารณสุขภายใต้ความดูแลของสถานีอนามัยประจำตำบล แต่ละชุมชนจะมีจำนวนมากขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้าน กลุ่มนี้มีหน้าที่สื่อสารภาวะสุขภาพของคนในชุมชนให้แก่สถานีอนามัยประจำตำบล ดูแลสุขภาพเบื้องต้นให้แก่คนในชุมชน เช่น ชั่งน้ำหนักเด็กก่อนวัยเรียน วัดความดันโลหิตกลุ่มผู้สูงอายุ บริการยาสามัญประจำบ้าน กำจัดยุง/แหล่งเพาะพันธุ์ยุง แต่กิจกรรมเหล่านี้ยังไม่มีความต่อเนื่องเท่าที่ควร เพราะเป็นกิจกรรมที่ถูกกำหนดโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมากกว่าการดำเนินการเองโดยคนในชุมชน

1.3 กลุ่มอาชีพ สนับสนุน/จัดตั้งโดยหน่วยงานภาครัฐบาลหลายหน่วยงาน เช่น พัฒนาชุมชน เกษตร สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด องค์กรบริหารส่วนตำบลเป็นความพยายามขององค์กรภาครัฐที่มุ่งส่งเสริมอาชีพ รายได้ให้แก่คนในชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มกระจายอยู่ภายในชุมชนหลายกลุ่ม

กรณี กลุ่มอาชีพของชุมชนปางลาวมีการส่งเสริมอาชีพ เช่น การทอผ้า การผลิตปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยชีวภาพ ฯลฯ กลุ่มอาชีพของชุมชนร่องหวาย มีการส่งเสริมอาชีพหลายกลุ่ม เช่น การทำเกษตร หมุนเวียน การปลูกผักปลอดสารพิษ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมครบวงจร ฯลฯ แต่การจัดตั้งกลุ่มที่ผ่านมามีกิจกรรมในช่วงก่อตั้ง เมื่อเวลาผ่านไปกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มก็ลดลงจนกระทั่งไม่มีกิจกรรมต่อเนื่อง บางกลุ่มก็ยุบไปโดยปริยาย ปัจจุบันกลุ่มอาชีพที่เข้มแข็งที่สุดและยังดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องคือ กลุ่มทอผ้าของชุมชนปางลาวและกลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหมครบวงจรของชุมชนร่องหวาย เพราะการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าไหม ทอผ้าฝ้าย เป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนสื่อทอดกันมาตั้งแต่อดีตเพื่อนำผลผลิตที่ได้มาใช้ร่วมกันในพิธีกรรมของชุมชน เช่น บ้านที่มีลูกหลานเป็นผู้หญิง แม่บ้านจะต้องทอผ้าไหมมัดหมี่เตรียมไว้สำหรับขอขมาพ่อแม่ฝ่ายชายในพิธีแต่งงาน เป็นต้น การที่องค์กรภาครัฐเข้ามาให้ทุนสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มผลิตผ้าทอ จึงเป็นการต่อยอดสิ่งที่ชุมชนมีอยู่เพื่อนำผลผลิตที่ได้ออกจำหน่ายเป็นรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว ทำให้กลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องได้

1.4 กลุ่มแม่บ้าน เดิมเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แม่บ้านจะรวมตัวกันทำกิจกรรมช่วยเหลืองานสังคมของชุมชน เช่น การช่วยทำอาหารเลี้ยงแขกในกิจกรรมงานบุญงานประเพณีของหมู่บ้าน งานพิธีกรรมของครอบครัว เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวช ฯลฯ ปัจจุบันได้รับการจัดตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้าน มีระบบการจัดการกลุ่มตามโครงสร้างการทำงานของหน่วยงานพัฒนาชุมชน

1.5 กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน เกิดขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลที่จัดสรรเงินกองทุนให้ชุมชนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท คณะกรรมการดำเนินงานของทั้งสองชุมชนส่วนใหญ่มาจากคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ที่มีในชุมชนอยู่แล้ว ดำเนินงานตามหลักเกณฑ์ของกองทุนพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมือง

2. กลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อตอบสนองสถานการณ์ ปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นในชุมชน กลุ่มที่พบว่าสามารถดำเนินกิจกรรมจนประสบผลสำเร็จเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน มีดังนี้ (กรณีชุมชนบ้านปางลาวและชุมชนบ้านร่องหวาย)

2.1 กลุ่มออมทรัพย์ ทั้งสองชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ที่ก่อตั้งขึ้นโดยคนในชุมชน ชุมชนปางลาวใช้ชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชนปางลาว” เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มแม่บ้านที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศและแม่บ้านคนอื่นๆ ในชุมชน เริ่มก่อตั้งโดยแม่บ้านที่สามีเดินทางไปทำงานต่างประเทศเพียงคนเดียวเมื่อ พ.ศ. 2540 มีครูในชุมชนเป็นที่ปรึกษา พัฒนากลุ่มจนเข้มแข็ง ปัจจุบันมีคณะกรรมการดำเนินงาน 20 คน มีสมาชิกประมาณ 400 คน มีเงินหมุนเวียนให้สมาชิกกู้ยืมไปประกอบอาชีพและให้สมาชิกกู้ยืมเป็นทุนเดินทางไปทำงานต่างประเทศ

ประมาณ 800,000 บาท (แปดแสนบาท) จัดสรรเงินกำไรร้อยละ 25 ต่อปี ไว้เป็นสวัสดิการ
 ค่ารักษาพยาบาล ให้ทุนการศึกษาสำหรับเด็กและเป็นเงินช่วยเหลือสาธารณะประโยชน์ในชุมชน

ชุมชนร่องหวายใช้ชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มสัจจะออมทรัพย์” มีพระสงฆ์วัดร่องหวายเป็น
 ผู้ริเริ่มนำความคิดเรื่องการออมทรัพย์มาขยายผลในชุมชนจนประสบผลสำเร็จ ปัจจุบันกลุ่มสัจจะ
 ออมทรัพย์มีสมาชิกทั้งสิ้น 715 คน มีเงินหมุนเวียนให้สมาชิกกู้ยืมไปประกอบอาชีพประมาณ
 3,000,000 บาท (สามล้านบาท) ได้มีการนำผลกำไรในแต่ละปีมาจัดสรรเป็นสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล
 ให้แก่สมาชิกที่เจ็บป่วย และให้การสนับสนุนกิจกรรมส่วนรวมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอทุกปี

2.2 กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นสวัสดิการแบบให้เปล่าที่จัดตั้งขึ้นทั้งสองชุมชน
 คณะกรรมการกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ประจำหมู่บ้านจะรวบรวมเงินจากสมาชิกรายละ 10 บาท
 มอบเป็นค่าใช้จ่ายให้แก่ครอบครัวในกรณีที่มีสมาชิกในชุมชนเสียชีวิต

2.3 กลุ่มเยาวชนสัมพันธ์บ้านปางลาว เป็นการรวมตัวของกลุ่มเยาวชนบ้านปางลาว
 เพื่อเรียนรู้การทำงานพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ เช่น การป้องกันแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ ปัญหา
 ยาเสพติด กิจกรรมการรณรงค์ให้ชาวบ้านตื่นตัวเรื่องการเลือกตั้งท้องถิ่น ฯลฯ มีครูในชุมชนเป็นที่
 ปรึกษา

จะเห็นได้ว่า บุคคล/องค์กรทางสังคมข้างต้น เป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญของชุมชนที่มี
 ศักยภาพในการพัฒนา บุคคลเหล่านี้สามารถรวมกลุ่มกันสร้างสรรค์กิจกรรมส่งเสริม สนับสนุน
 ป้องกันและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขสถานการณ์ที่หลากหลายในชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็น
 ถึงศักยภาพในการตอบสนองปัญหาด้วยตัวของชุมชนเอง รวมถึงความสามารถในการประสาน
 ความร่วมมือกับหน่วยงาน/องค์กรภายนอกทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ให้เข้ามาดำเนินกิจกรรม
 พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.ระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชน เครือข่าย

การแก้ไขปัญหายาเสพติดที่เกิดขึ้นในห้วงที่ผ่านมาของเครือข่ายชุมชนอีสานล้านนา
 เป็นปรากฏการณ์ที่สร้างการเรียนรู้ ที่ผ่านระบบความสัมพันธ์ที่หลากหลายที่สำคัญผ่านการมีส่วน
 ร่วมของประชาชนหรือคนในชุมชน ระบบการเรียนรู้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดนั้น
 เป็นส่วนหนึ่งจากการสังสมประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหารื่องอื่นๆที่เกิดขึ้นในชุมชน หรืออาจ
 กล่าวได้ว่า การที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อ
 การดำเนินชีวิตของเขาเองนั้นเป็นหัวใจสำคัญที่มาจากภายในชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงแสดงให้เห็นถึงระบบ
 ความสัมพันธ์ของกลุ่มภายในชุมชนที่หลากหลายเนื้อหา หลายประเด็นดังต่อไปนี้

1. ระบบเครือข่าย ชุมชนปางลาวและชุมชนร่องหวายนอกจากจะมีความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากภาคอีสานด้วยกัน มีภาษา วัฒนธรรม วิถีปฏิบัติที่สอดคล้องกัน แล้วยังพบว่าคนทั้งสองชุมชนมีความผูกพันเป็นญาติพี่น้อง เช่น เป็นคนที่มาจากต้นตระกูลเดียวกัน อพยพมาจากจังหวัดเดียวกัน ผูกพัน โดยการแต่งงาน การผูกเสี่ยว เป็นต้น

2. กลุ่มออมทรัพย์ เครือข่ายนี้อาศัยความสัมพันธ์ระบบเครือข่าย ก่อตัวเป็นเครือข่ายการเรียนรู้เรื่องการออมทรัพย์ร่วมกันระหว่างแกนนำกลุ่มออมทรัพย์ของทั้งสองชุมชน โดยมีชุมชนร่องหวายเป็นชุมชนต้นแบบเรื่องการออมทรัพย์ เมื่อชุมชนปางลาวเริ่มกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชน และประสบปัญหาการบริหารจัดการของกลุ่ม คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์สวัสดิการชุมชนปางลาวจึงไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มออมทรัพย์ที่ชุมชนร่องหวาย ซึ่งเป็นกลุ่มที่ดำเนินการประสบผลสำเร็จมาก่อน ในที่สุดชุมชนปางลาวก็สามารถนำประสบการณ์มาแก้ไข ปัญหาที่ชุมชนของตนเองได้ต่อมาทั้งสองกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันอย่างเป็นธรรมชาติ ผ่านระบบเครือข่ายหลายเรื่อง เช่น การจัดการระบบบัญชี การพัฒนา/ขยายกลุ่มให้เติบโตขึ้น การป้องกันแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการกู้ยืม เป็นต้น

3. กลุ่มอาชีพ เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์รูปแบบหนึ่งที่เกิดจากความสัมพันธ์ในระบบเครือข่าย และการมีวิถีการผลิตที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะหัตถกรรมพื้นบ้าน ได้แก่ การทอผ้าไหม และผ้าฝ้าย เป็นหัตถกรรมที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชน ซึ่งทั้งสองชุมชนสามารถพัฒนาฝีมือจากการผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือน มาเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย จนเกิดเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการผลิต การตลาดระหว่างสองชุมชน

ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีอยู่ภายในชุมชน ก่อให้เกิดความร่วมมือของผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มอาชีพ ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์ ผู้นำกลุ่มเยาวชน และกลุ่มอื่นๆ ทำให้เกิดภาคร่วมมือในการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ ภายใต้เงื่อนไขความสัมพันธ์ในระบบเครือข่าย และความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนกระบวนการแก้ไขปัญหาสำคัญๆ ที่ผ่านมาของชุมชน และอนุมานได้ว่าน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสามารถนำมาเป็นประโยชน์ต่อการสนับสนุน ส่งเสริม ป้องกันและแก้ไขปัญหาสาเหตุที่เกิดขึ้นในชุมชน

4. อุดมการณ์ร่วม/ฐานคิด ของชุมชนต่อการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาสาเหตุ

อุดมการณ์ในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึง ระบบคิด ระบบคุณค่าตลอดจนสำนึกของประชาชนในชุมชนที่มีต่อส่วนรวม โดยพิจารณาจากมิติทางความเชื่อ วัฒนธรรมชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อระบบความสัมพันธ์อย่างมีส่วนร่วม ทั้งนี้รายละเอียดของการศึกษาวิจัยในส่วนอุดมการณ์ร่วม/ฐานคิด

ของชุมชนต่อการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลที่สัมพันธ์กันระหว่าง บทที่ 4 และ บทที่ 5 ที่บ่งบอกถึงระบบความคิดหรือวิถีคิดที่ส่งผลไปสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดจากการมองพิจารณาผ่านทางความสัมพันธ์ ความเชื่อ และวัฒนธรรมชุมชน

จากการศึกษาวิจัยในเชิงการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับกลุ่มแกนนำและที่ปรึกษาของเครือข่ายชุมชนอีสานล้านนา พบว่ามีประเด็นสำคัญที่เกิดจากความคิดเห็น ความเข้าใจจากฐานประสบการณ์ ที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการพิจารณาและค้นหาความหมายของ อุดมการณ์ร่วม และฐานคิดของชุมชนต่อการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด

อาจารย์สุมาลี วรรณรัตน์ ที่ปรึกษาเครือข่ายกล่าวว่า จากที่ได้เข้าไปคลุกคลี บุคลิกคนอีสาน คือถ้าเกิดประสบกับปัญหาอะไรจะไม่เก็บไว้จะต้องพูดบอก คุยกัน ปรึกษากัน ผลจากการที่พูดก็จะส่งผลต่อการเข้าใจกันของคนในชุมชนแล้วจะหาข้อสรุป วิธีการในลักษณะนี้จึงส่งผลต่อการแก้ไขปัญหา

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่เป็นคนอีสาน ต้องใช้หลักอธิบายในเชิงฐานวัฒนธรรมที่เป็นเรื่องของการสั่งสม ความเชื่อและความเชื่อมโยง ยกตัวอย่างเช่นการทอผ้าที่ยังมีอยู่ในทุกชุมชนที่มีคนอีสานอาศัยอยู่เหตุผลเพราะวัฒนธรรมนี้ไปเชื่อมโยงกับสิ่งที่เขานับถือคือ ศาสนา, วิถีปฏิบัติคือ การทอผ้าไว้สำหรับพระสงฆ์เพื่อใช้เป็นเครื่องอัฐบริวารในช่วงเข้าพรรษาซึ่งต้องเป็นผ้าที่ทอเองไม่ใช่ซื้อมา วัฒนธรรมนี้จึงยังคงอยู่เพราะไปผูกโยงวิถีชีวิตความเชื่อที่เคยปฏิบัติมา “วิถีชีวิตไปผูกโยงกับความเชื่อ”

อาจารย์คิดว่าอะไรคืออุดมการณ์ของพี่น้องอีสานที่อาจารย์ทำงานด้วยในขณะนี้

“ความเป็นคนอีสานเหมือนกัน พวกเดียวกัน กลุ่มเดียวกันทำให้ต้องจับเคลื่อนไปข้างหน้าด้วยกันและอีกปัจจัยหนึ่งคือเมื่อได้มาอยู่ด้วยกันท่ามกลางความผูกพันมาก่อนหน้านี้ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในด้านใดเช่นการแต่งงานซึ่งก็เป็นความสัมพันธ์ในเชิงมิติทุกเส้นจะเชื่อมโยงหากันและก็สามารถเป็นฐานในการทำงานร่วมกันได้ดี”

แล้วอุดมการณ์ร่วมหรือฐานคิดที่ว่า เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาเสพติดได้อย่างไร

“คนในชุมชนต่างก็เฝ้าสังเกตความผิดปกติ ความบิดเบือน ผิดวิถีที่ควรจะเป็นซึ่งส่งผลต่อปากท้อง การดำเนินชีวิต วัฒนธรรมบางอย่างไปกระทบกับความเชื่อบางอย่างของชุมชน(Local Wisdom) ในกรณีของยาเสพติดจะเห็นได้ชัด จึงมีการตอบสนองอย่างรวดเร็วเพราะสืบเนื่องจากความเข้มแข็งบนฐานวัฒนธรรมมาก่อน ทำให้คนเหล่านั้น ไม่ยอม จึงเกิดปฏิกิริยาตอบสนองทำให้มีการรวมตัวกันมาช่วย”

จากฐานวิธีคิดของประชาชนในชุมชนส่งผลอย่างไรให้เกิดการทำงานร่วมกัน ในลักษณะ
เครือข่าย “จากความสัมพันธ์ดั้งเดิมและอาศัยการใช้กรรมการหมู่บ้านไปค้นหาบ้านที่จะมาทำงาน
ร่วมกัน เริ่มแรกเอาหมู่บ้านใกล้ๆ เพราะสะดวกในการไปมาหาสู่กัน และจากบ้านนี้ก็มีขยายไปสู่
บ้านอื่นๆที่รู้จักและเป็นเครือข่ายต่อไป กันไปโดยใช้การเชื่อมจากคนในหมู่บ้านต้องการขยายไปยังบ้าน
อื่นเพื่อสร้างการทำงานร่วมกันแต่ก็ติดตรงเงื่อนไขข้อจำกัดในเรื่องของงบประมาณซึ่งเป็นการที่เรา
ต้องอาศัยกลไกภายนอกเข้าสร้างความเข้าใจ มั่นใจในสิ่งที่ชาวบ้านร่วมกันทำต้องสร้างความเข้าใจ
จากนั้นก็ กระตุ้นให้เกิดการทำงานร่วมกัน ให้กับชาวบ้านเพราะถือว่าปัญหาหายสาบสูญเป็นเรื่อง
อันตราย (สิ่งผิดกฎหมาย) ซึ่งมีเรื่องของผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องทำให้ช่วงแรกไม่มีใครกล้า”
แล้วชาวบ้านเขาทำทุกอย่างเพื่ออะไร “เพื่อความอยู่รอดของชุมชนอีสาน เพื่อลูกเพื่อหลานและ
ความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน”

จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับแกนนำชุมชนบ้านใหม่ร่องหวาย พบว่าการมีส่วนร่วม
ของคนในชุมชนนั้นเกิดจากฐานความคิดที่เหมือนกัน แต่การเริ่มต้นอาจจะเริ่มที่ผู้นำ

“การแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนเกิดจากผู้นำและการพูดคุย ประชุม ปรึกษากันอยู่
เสมอทำให้รับรู้ จะได้แนวร่วมเยอะ โดยไม่เคียงว่าต้องเป็นหน้าที่ของใครคนใดคนหนึ่ง ต้องช่วยกัน
เมื่อได้รับงบประมาณก็ต้องให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมปรึกษาหารือกันก่อนเพื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุด คือ
ความต้องการของชาวบ้านโดยผู้นำจะไม่ได้เอาตัวเองเป็นเกณฑ์ เขาเสียงส่วนใหญ่ของชาวบ้านเป็น
หลักแต่การประชุมบางครั้งต้องอาศัยกรรมการหมู่บ้านมาเป็นตัวแทน เพราะถ้าให้ชาวบ้านมาประชุม
ทั้งหมดความหลากหลายของความคิด ความเข้าใจที่ไม่เหมือนกันก็อาจจะนำมาซึ่งความขัดแย้งได้
จึงต้องใช้หลักการปกครอง”

ผู้วิจัยได้ถามว่า “คนในชุมชนใหม่ร่องหวายมีกระบวนการทำงานอย่างไรที่ร่วมกันป้องกัน
ปัญหายาเสพติด” แกนนำชุมชนได้สะท้อนความคิดเห็นที่สำคัญ ดังนี้

“หมั่นคอยประชุมบอกเล่าถึงสถานการณ์ให้ชาวบ้านได้รับทราบแต่ก็ต้องอาศัยความ
ร่วมมือจากทุกๆ ฝ่ายหากมองโดยรวมที่สถานการณ์ยาเสพติดลดลงได้เพราะ

1. ด้านนโยบายที่มีการกดดันผู้ค้า
2. ตัวผู้นำ ชาวบ้านทำความเข้าใจถึงสถานการณ์และการแก้ไขปัญหายาไปพร้อมๆ
กัน
3. แต่ละครอบครัวดูแลกันและกันมากขึ้น
4. เจ้าหน้าที่ กิ่ง อ.เวียงเชียงรุ้งให้ความร่วมมือ เอาใจใส่ดูแลและเชื่อมประสาน
กับผู้นำหมู่บ้านอยู่เสมอ

5. ชาวบ้านยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานไว้ครบทุกอย่างไม่
เคยหลงลืมที่จะปฏิบัติ”

ที่สำคัญอย่างหนึ่งคือจากคำสอนของรุ่นพ่อรุ่นแม่ของคนอีสานที่เป็นคน โอบอ้อมอารี
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่จากการสั่งสอนมาในลักษณะนี้ ถึงแม้มาจากต่างถิ่นเหมือนกันเราก็สามารถคุยกันได้
เข้าใจกันได้เพราะเรามีวัฒนธรรมประเพณีที่เหมือนกัน มีสำนึกที่เหมือนกัน

“ผมว่า ที่เรา คนในชุมชน ทำร่วมกันมา ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด
หรือการแก้ไขปัญหารื่องอื่น ๆ ที่ผ่านมา ผมคิดว่าที่เราทำไปก็เพราะเรานั้น เปิงบ้าน” ที่ประจวบ
กาละถูด แกนนำชุมชน ได้กล่าวถึงอุดมการณ์ของตัวเองและของคนในชุมชนบ้านใหม่ร่องหวาย
(เปิงบ้าน คือ ข้อประพศติปฏิบัติอันเป็นกฎเกณฑ์เฉพาะของชุมชนเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่แต่ละ
ชุมชนที่ยอมรับและปฏิบัติร่วมกัน)

การที่ประชาชนในชุมชนพื้นที่เป้าหมาย 14 หมู่บ้าน/ชุมชนของเครือข่ายชุมชนอีสานล้านนา นั้น
ได้ทำงานร่วมกันบนฐานคิดที่คำนึงถึงความสัมพันธ์ ความหวังใจ โดยใช้ทุนทางสังคม ความเป็น
เครือญาติ ที่ผูกโยงกันอยู่ ภายใต้วัฒนธรรมชุมชนที่สั่งสมมาเป็นเวลาช้านาน ถึงแม้ว่าคนในชุมชน
นั้นจะอพยพมาจากคนละจังหวัดกันก็ตามที แต่สายใยแห่งความสัมพันธ์แห่งชุมชนคนอีสานใน
พื้นที่เครือข่ายชุมชนอีสานล้านนา นั้นแนบแน่นเป็นอย่างมาก การพัฒนาชุมชนที่ก่อเกิดจากฐานคิด
ที่มีระบบและสัมพันธ์กับวัฒนธรรมชุมชน เป็นปรากฏการณ์ที่มีส่วนในการจัดการและแก้ไขปัญหา
ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเสพติดหรือปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ความเข้มแข็งที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น
ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ทุกระดับ ความรู้ที่มีพัฒนาการที่เกิดจากภูมิปัญญาชุมชนหรือที่แกนนำ
ชุมชนใช้คำว่า “เปิงบ้าน” เป็นอุดมการณ์ร่วมเป็นฐานคิดสำคัญ ของชุมชนต่อการดำเนินการ
ป้องกันและแก้ไขปัยหาเสพติด